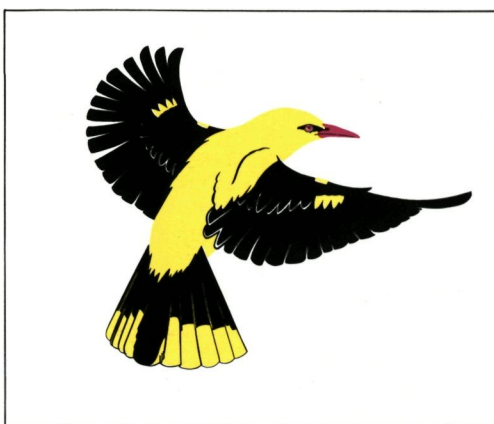

A photograph of a forest floor covered in a dense carpet of small blue flowers, likely bluebells, with several tree trunks visible in the background and foreground.

Wielewaal

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
MAART 1993 JAARGANG 59
AFGIFTEKANTOOR 2300 TURNHOUT 1

Wielewaal

VLAAMS TIJDSCHRIFT VOOR
NATUURSTUDIE MAART 1993

R. WILLOCKX. 'Des bwès tot-âutou di l'êwe qui spite et qui chume' of 'bossen en snelstromende beekjes'	37
Van Aalscholver tot Zeis	39
K. DE WAELE. De Paarse schubwortel	40
H. FRANCKX. Connemara (Ierland)	42
D. SUETENS. Nog over de toestand van de Kleine torenvalk	47
Vijf voor twaalf	49
Bos t'Ename	53
Activiteitenkalender	57
Verenigingsberichten	62
Goed om te weten	68
Boekbespreking	69
B. HELLEMANS. Paddenoverzet 1992	70
Titelblad: "Hallerbos" - Foto: R. Willockx	

Administratie: De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Tél. 014/41 22 52 ('s maandags gesloten)

Hoofredacteur: G. Luyts
Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout

Lidmaatschap en abonnementen
België: 500 F. - Nederland en Luxemburg: 800 F
KNNV-leden: 700 F. - Andere landen: 900 F.
Giro: 000-0319785-73.

Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks
tijdschrift WIELEWAAL en het trimestriële tijdschrift
ORIOLUS.

Wielewaal-leden kunnen "Natura" ontvangen tegen een
gereduceerd tarief van fl. 27,50 per jaar.

Verantwoordelijke uitgever: G. Luyts, Turnhout

Gedrukt op chloorvrij papier

Druk: Matthys-Beccu, Turnhout

'Des bwès tot-âutou di l'êwe qui spite et qui chume' of... 'bossen en snelstromende beekjes'

Rudy Willockx

Tussen Namen en Dinant stromen enkele kleine riviertjes naar de Maas. Op de rechteroever is vooral de schilderachtige vallei van de Bocq een bezoek overwaard. Ondanks het toenemende toerisme blijft het een plaats met een rijk natuurleven, rond kleine dorpjes met vriendelijke mensen.

Baan N 937 loopt van Yvoir naar Spontin. Het landschap is een golvend plateau, nagenoeg volledig ingenomen door de landbouw. De oorspronkelijke natuur is er teruggedrongen naar de valleien, waar kleine waterlopen een uitweg hebben gezocht naar de Maas.

Men kan de Bocq bezoeken vanuit het toeristisch drukke Spontin. Het stukje Bocq, waarover het in dit verhaal gaat, bezoekt men best vanuit de mooie dorpjes Purnode, Dorinne of Durnal.

De hellingen van de vallei zijn begroeid met vooral eiken en Haagbeuken. Tussen Yvoir en Spontin stroomt de Bocq door een open V-dal. Soms groeien de bossen tot aan het water, dan weer zijn er kleine vochtige graslanden. Meestal wordt de Bocq afgeboord door vochtige hakhoutbosjes, die tijdens het winterhalfjaar overstromen.

Wie de Bocq bezoekt vanuit Yvoir, stroomopwaarts naar Spontin, ziet aanvankelijk een banaal landschap, ontsierd door vervallen gebouwen en een grote steengroeve. Na enkele kilometers, aan een school 'Sacr  Coeur', is er een vertakking van de Bocq. Men kan er gemakkelijk wandelen op een oude spoorbaan, die langs de Bocq loopt tot ver voorbij Spontin.

Aan de vertakking lijkt de Bocq even sneller en wilder te stromen. In het voorjaar groeien hier honderden Gele anemonen, vooral in de vochtige hakhoutbosjes met kalkrijk grondwater. Deze anemoon kan zowat overal langs de Bocq aangetroffen worden, maar van hier tot aan de samenvloeiing met de Crupet bevinden zich de mooiste groeiplaatsen. In de vochtige oeverbosjes voelen Gewone dotterbloem en Gele lis zich thuis. Zowat overal zien we de donkergroene bladeren van Herfsttijloos. Deze plant komt ook voor in de oevergraslanden en op

De Bocq

Foto : R. Willockx

veel drogere plaatsen, zoals kalkgraslanden. Vaak groeit de Herfsttijloos op sterk vervuilde plaatsen. Hij bloeit eerst in de nazomer en de herfst. De rose, krokusachtige bloemen zijn erg fragiel. De hele plant, en vooral de zaden, zijn zeer giftig; zij bevatten het gif colchicine.

Op iets drogere plaatsen trekken de roodpaarse bloemen van de Vingerhelmbloem de aandacht. Wie geduldig blijft zoeken op de grens van de overstromingslijn, kan hier de Bosgeelster vinden. Een andere, meer opvallende plant, is de Bleke schubwortel, een vlezig plant zonder bladgroen, die in het voorjaar parasiteert op sapstromen van boven (vergelijk met de Paarse schubwortel, elders in dit nummer). Tijdens het bekijken van al die verscheidenheid komen beurtelings een IJsvogel en een 'merle d'eau', streeknaam voor de Waterspreeuw, voorbij gevlogen; ideaal om de roep van deze twee soorten te vergelijken. Er broeden overigens nogal wat Waterspreeuwen langs de Bocq, vaak onder of tussen de stenen van oude bruggetjes. Deze duikelaar is erg honkvast; zo weten wij bijvoorbeeld reeds 25 jaar een paartje nestelen onder de brug van Bauche.

Ook de Otter ging hier jaren geleden op visvangst.

De oude spoorbaan volgen, heeft niets dan voordelen. Men heeft er een uitzicht op de loofbossen en op de Bocq. Men kan er gemakkelijk overtrekkende roofvogels, zoals Buizerd, Havik of Sperwer observeren en men is er gevrijwaard van verkeer en fietstoeristen. Bovendien loopt deze spoorbaan langs enkele interessante, verlaten steengroeven. De tunnels vormen vooral bij warm weer een heerlijk koele rustplaats.

Op de droge stenige spoorwegtalud groeit de Rozetsteenkers, een plant die sterk op de Pinksterbloem lijkt. Het Kandelaartje, een kleine steenbreeksoort, bloeit er plaatselijk met honderden exemplaren.

Waar de spoorlijn langs vochtige rotswanden is aangelegd, leven allerhande mossen en varensoorten, o.m. Tong-, Steenbreek- en Schubvaren. Op iets drogere plaatsen vinden we Muurvarens en een mooi ogend klimplantje, de Muurleeuwebek.

Op een zonnige, maar niet hete dag, is het op de spoorbaan uitkijken naar reptielen: Muurhagedissen komen er zonnebaden. Wie er de tijd voor neemt, kan deze sierlijke, bliksemsnelle hagedisjes tot op enkele centimeter benaderen. De Muurhagedis lijkt nog talrijk aanwezig te zijn, maar in feite is het een zeldzaam reptiel, dat nog maar in enkele delen van de provincies Luik, Namen en Luxemburg voorkomt. In de Bocqvallei leeft ze op stenen bruggen, op muurtjes, in oude steengroeven, op rotsen en op de oude spoorbaan; allemaal plaatsen die open en zonnig zijn.

Bleke schubwortel

Foto: R. Willockx

Waterspreeuw

Foto: R. Willockx

De Hazelworm is het meest voorkomende reptiel, maar deze slome slakkeneter leidt een onopvallend en verborgen leven.

Wie traag op de spoorbaan wandelt, heeft kans op een wegflitsende Ringslang of op een andere zonneklopper, de Gladde slang, die hier op Hazelwormen en hagedissen jaagt.

Tussen Purnode en Chansin wandelen we naast de Bocq; er zijn moerassige plaatsjes met talrijke bronnen.

Muurhagedis

Foto: R. Willockx

Langs heen de bronbeekjes liggen er ongelooflijk mooie plekjes met Muskuskruid, Paarbladig en Verspreidbladig goudveil en Moeras vergeet-me-nietje. Op de iets drogere plaatsen staan de Mannetjes- en de Grote keverorchissen. In de snelstromende koele bronbeekjes zet de Vuursalamander zijn larven af. In poeltjes leven Vinpoot-, Alpenwater- en Kleine watersalamander. Vanop de brug nabij Chansin heeft men een mooi uitzicht op de wuivende bladeren van de Vlottende waterranonkel. Boven het water wentelwieken beekjuffers.

De tocht gaat terug richting Purnode. In een kleine steengroeve zeilen veertien Koninginnepages. Langs een bosweg vliegen Kleine ijsvogel en een Grote weerschijnvlinder.

Een tweetal kilometer verder, vóór Purnode, is er een oude steengroeve. In de avondschemering vliegt er een

Houtsnip voorbij. Een Ree springt over de weg. De beverige roep van een Bosuilmannetje draagt bij tot de avondstemming. Plots een korte, zachte, fluitende roep. Iets verder een fluitend antwoord op een andere toonhoogte. Op korte tijd zijn we omringd door een muzikaal geklingel. Zouden dit de boselfjes zijn, zoals in oude Duitse volksverhalen wordt beschreven? In feite zijn het roepende mannetjes Vroedmeesterpad, die hier onder en tussen de stenen wonen. 'Qu'i fait bon vikè veci' (wat is het hier goed om te leven)!

Tot slot nog een steile klim naar Purnode, vooral om er in het dorpscafé een frisse 'Gauloise' te drinken. Oui madame, on est des amis de la nature, des Flamands, des Anversois de Malines".

R. Willockx, Sparrenstraat 23, 2811 Hombeek

Rudy Willockx

Van Aalscholver tot Zeis

AANKOPEN NATUURRESERVATEN - 1992

Volgende terreinen werden het voorbije jaar aangekocht, of konden alvast via een koopovereenkomst veiliggesteld worden. De met een * gemerkte reservaten hebben betrekking op nieuwe projecten.

Antwerpen

Biezen - Arendonk	532 m ²
Frans Segersreservaat - Turnhout	13725 m ²
Griesbroek* - Balen	18630 m ²
Halsche Bemden - Hoogstraten	8055 m ²
Korhaan - Arendonk	18995 m ²
Laenenbemd - Puurs	5900 m ²
Laerbemden - Heist-op-den-Berg	30855 m ²
Laksheide* - Oud-Turnhout	37632 m ²
Neerhelst - Geel	14901 m ²
Scheldeschorren van Branst* - Bornem	20313 m ²
Vallei van de Molenbeek/Kalfort* - Bornem	10398 m ²
Winkelsbroek* - Turnhout	68290 m ²
Zuurbemke - Mechelen	9965 m ²
Zwarte Heide - Turnhout	12385 m ²

Limburg

Dommelvallei - Hechtel-Eksel	71013 m ²
Kevie - Tongeren	60334 m ²
't Plat - Overpelt	8256 m ²
Sint Maartensheide* - Bree	85486 m ²
Veewei - Hechtel-Eksel	14940 m ²
Wateringen - Lommel	20310 m ²

Oost-Vlaanderen

Bos te Ename - Oudenaarde	127321 m ²
Gavers - Sint-Gillis-Waas	6660 m ²
Heurnedal - Oudenaarde	18127 m ²
Honegem* - Erpe-Mere	18730 m ²

Kreken van Saleghem - Sint-Gillis-Waas	11875 m ²
Langemeersen - Wortegem	25210 m ²
Leyhoek - Deinze	7410 m ²
De Putten* - Merelbeke	26021 m ²
Rietbeemd - Geraardsbergen	79316 m ²
Schouselbroek* - Temse	8710 m ²
Trimpontbos - Brakel	9650 m ²
Venebroeken - Ninove	3435 m ²
Vlassenbroekse Polder - Dendermonde	7265 m ²

In het totaal gaat het om ruim 88 ha, een enorme uitbreiding van ons natuurlijk patrimonium. We danken dan ook iedereen die hieraan op één of andere manier heeft meegewerkt (organisatorisch, financieel, administratief) en die in de toekomst nog zal bijdragen aan het instandhouden van deze natuurterreinen.

GIFT: PRIKKELDRAAD N.V. BEKAERT

Op 22 december 1992 ontving Wielewaalafdeling Moervaart-Zuidlede 3500 m. prikkeldraad van n.v. BEKAERT. De Wielewaal dankt uitdrukkelijk Dhr. Leon Bekaert die de vraag van afdeling Moervaart-Zuidlede positief en metterdaad heeft beantwoord.

Deze gift in natura werd ondertussen gebruikt om het Wielewaalreservaat "De Turfmeersen" te Moerbeke-Waas (O.-VI.) te voorzien van een volledige afrastering. Het is immers de bedoeling een begrazingsbeheer met paarden en runderen in te stellen in dit 19,5 ha groot natuurreservaat.

Daarmee gaat het beheer van "De Turfmeersen" haar eerste, inleidende fase in. In het reservaat, dat eind '91 door onze vereniging werd aangekocht, wordt nl. een omvangrijk natuurbouwproject voorbereid: het afschrapen van de sterk verruigde bovenlaag (10-15 cm). Meer hierover verneemt u zeker in een volgend nummer van dit ledenblad.

De Paarse schubwortel

Karel De Waele

De Vlaamse Ardennendag nadert... De lente kriebelt... De Grote gele kwik is aan het broeden bij de watermolens... De Vuursalamander komt uit zijn vochtige schuilplaatsen te voorschijn... Aan de voet van de populieren langs de Maarkebeek en de Zwalm steekt de Paarse schubwortel zijn bloemkopjes boven... Deze mysterieuze plant wordt door de Schelde-Leiers, meer nog dan die vogel en die salamander, naar voor geschoven als het symbool van de Vlaamse Ardennen.

Een dubbele schuilnaam

Zoals elke plant heeft Linnaeus onze Paarse schubwortel bedacht met een dubbele naam, enerzijds de geslachtsnaam *Lathraea* en anderzijds de soortnaam *clandestina*. Deze laatste komt uit het Latijn en vraagt weinig uitleg, aangezien het woord clandestien ook in onze taal bestaat. De geslachtsnaam vergt wel enige verklaring. Hij komt namelijk uit het Grieks 'lathraios', wat 'verborgen' betekent. Linnaeus heeft hier opnieuw, zoals in zovele andere voorbeelden, in de naam van de plant het voornaamste kenmerk ervan ingebouwd. Het grootste deel van de Paarse schubwortel blijft namelijk het ganse jaar verscholen onder de grond.

Ondergronds, parasiet en toch sympathiek !

Wat de doorsnee bezoeker aan de Vlaamse Ardennen slechts ziet van deze plant in het voorjaar is namelijk de bloem en het bovenste topje van de ondergrondse stengel, die bezet is met tot bleke schubben gereduceerde bladen. Deze zijn hol en van binnen bezet met klierharen. Waarschijnlijk verhoogt dit de zuigkracht van de plant, die via oppervlakkige boorworteltjes en zuignapjes parasiteert op de houtvaten van allerlei bomen en struiken. Aangezien deze houtvaten voornamelijk water transporteren dat enkel in het voorjaar rijk aan koolhydraten is, moet onze schubwortel zijn gehele groei- en bloeicyclus voltrekken in de lente, en verdwijnt hij voor de rest van het jaar bescheiden ondergronds. Dat is misschien ook de reden waarom zijn gastheren weinig hinder ondervinden van deze vriendelijk ogende parasiet. En het feit dat hij precies in de lente — het seizoen bij uitstek voor romantische zielen — zijn mooie paarse tapijt spreidt aan de voet van zijn gastheer, zal wellicht verklaren waarom iedereen hem alsnog een sympathieke tafelschuimer vindt.

Wie aan tafel meeëet, mag niet kieskeurig zijn

Dat deze plant parasiteert, moet ons niet verwonderen, want ze bevat in geen enkel onderdeel enig bladgroen. En het is precies dat bladgroen dat onmisbaar is opdat een plant de mineralen die zij uit de grond haalt met haar wortels, onder invloed van het zonlicht kan omzetten tot voedingsstoffen en bouwstoffen voor zichzelf. Dat onze Paarse schubwortel geen bladgroen bevat, moet ons ook niet verwonderen, want wat zou hij er kunnen mee aanvangen? Het zonlicht kan toch zijn ondergrondse delen niet bereiken! Om te overleven

moet hij dus wel meeëten van wat een ander kokkerelt. Sommige parasitaire planten beperken zich tot één waardplant, vandaar namen als Klimop- en Bitterkruid-bremraap. Dergelijke specialisatie biedt echter meer nadan voordelen, want als om één of andere reden het Bitterkruid bv. in zijn bestaan bedreigd wordt, zal ook zijn bremraap verdwijnen. De Paarse schubwortel is echter een verstandige belegger, die het risico spreidt. Hoewel we hem meestal vinden aan de voet van Populier en Wilg, wordt hij hier en door ook gesignaleerd bij Grauwe abeel (eigenlijk ook een populierensoort), Berk, Gewone es, Esdoorn, Tamme kastanje, Zomereik, Vlier, Beuk, Eenstijlige meidoorn, Grauwe en Zwarte els, Hazelaar, ja zelfs bij Lork.

Eén enkele bleekneus zoekt het ook hogerop !

Ook het feit dat hij aan de voet van deze bomen of struiken groeit, moet men niet al te letterlijk nemen. Vorig jaar, op de Vlaamse Ardennendag in 1992, werd door een groep bezoekers te Nokere een Paarse schubwortel gevonden in volle bloei, bovenin de kop van een knotpopulier! Gelukkig heeft de gids, Lucien Vandoorne, er toen een reeks dia's van genomen. Hij voelde intuïtief aan dat we anders zijn verhaal moeilijk zouden geloofd hebben... En het is inderdaad bijna niet te geloven. Dat onze parasiet daar in het vermolmd hout 'ondergronds' kan leven en in het levende populierenweefsel zijn voedsel kan vinden, kunnen we nog begrijpen. Maar, hoe is die plant daar terecht gekomen?! In de "Nederlandse Ecologische Flora" lezen we dat de zaden van de beide schubwortels een oliehoudend gezwelletje vertonen en door mieren verspreid worden. Het lijkt onwaarschijnlijk dat een mier de 5 mm grote

Een uitzonderlijke groeiplaats...

Foto: L. Vandoorne

zaden van de Paarse schubwortel 2 meter hoog meesleurt tot in de pruik van deze geknotte populier. Maar wie de Glanzende houtmier *Lasius fuliginosus*, al eens zien sjouwen heeft met dode dieren als kleine rupsen en schijnrupsen, houdt wel degelijk rekening met deze mogelijkheid. Deze uiterst actieve mier is zelf 3,5 tot 5 mm groot en is de meest courante mier, die leeft in vermolmd knotwilgen en knotpopulieren.

Elders lazen we dat de zaden bij rijpheid met kracht uit de vrucht worden geslingerd. Maar dat dit hier een mogelijke verklaring zou zijn, lijkt ons onwaarschijnlijk. Een andere mogelijkheid is dat een vogel zo'n zaadbolletje opgepikt heeft en dat het zaad via dezelfde weg als Lijsterbes en Vlier in die knotkop terecht gekomen is...

Clandestiene inwijkeling of eigen streek eerst?

Als we het verspreidingsgebied van deze plant bekijken, is het meest opvallende dat de Vlaamse Ardennen (evenals de enkele geïsoleerde plaatsen in Italië en Normandië en het Bekken van Parijs) zo ver afgelegen zijn van het hoofdverspreidingsgebied, dat zich uitstrekt van Noord-Spanje tot Bretagne. Het verhaal dat we de bezoekers van de Vlaamse Ardennen tot nu toe opdisten, als zou deze plant onze streek binnengesmokkeld zijn via populierenplantgoed, hier ingevoerd door kloosterorden en kasteelheren, ging er dus in als zoete broodjes... Maar dit is en blijft inderdaad slechts een hypothese, die door anderen in twijfel wordt getrokken. Eigenlijk streelt hun alternatief nog meer ons streek-

bewustzijn, want volgens hen is de Paarse schubwortel hier gewoon van oudsher inheems. Flora-puristen hoeven deze mooie plant dus helemaal niet met een scheef oog te bekijken. Hij zou wel eens géén inwijkeling, zelfs niet van de zoveelste generatie, maar gewoon een autochtoon kunnen zijn!

In welk hokje stoppen we hem?

Niet alleen zijn geografische herkomst speelt de wetenschappers parten, maar ook de botanische verwantschap met andere plantesoorten. Sommige flora's plaatsen hem bij de Helmkruidfamilie omwille van het uitzicht en de bouw van zijn helmvormige bloemen. Andere vinden dat hij bij de Bremrapen thuishoort, een familie met uitsluitend bladgroenloze parasieten... In de "Ecologische Flora" vinden we een elegante oplossing: hier wordt hij weliswaar tot de Bremraapfamilie gerekend, maar ziet men deze familie als een aftakking van de Helmkruidfamilie!!!

Zoals u dus ziet, beste lezer, de natuur blijft een boeiende materie... zeker als men eens door een botanische bril onze wereld kan bekijken.

Graag wens ik de heren Paul Van den Brecht en André De Jonghe te danken voor het kritisch nalezen van mijn tekst en voor het aanbrengen van documentatie en bijkomende gegevens.

Karel De Waele, Kerselaarslaan 52, 9800 Deinze

Er hangt nieuw leven in de lucht...

De zonnestralen klimmen alsmaar hoger en worden allengs warmer.

De botten, op struiken en bomen, ontwaken uit hun lange winterslaap en strelen ons oog met hun prachtig kleurenpalet.

Hun verleidelijk parfum is zo fascinerend dat de bijen er niet aan weerstaan.

Nieuw leven of een ander leven !

Bij de Nationale Loterij krijgt U de kans om uw leven grondig te veranderen.

Stel U voor, U waagt op een dag uw kans met de Nationale Loterij.

U wordt miljonair of nog beter... multimiljonair!

Van een nieuw leven gesproken...

Een "bloesem" van dromen wordt eensklaps werkelijkheid!

Nationale Loterij

Connemara (Ierland)

van 6 tot 13 en van 20 tot 27 juni 1992

Henri Franckx

Sinds enkele jaren bestaan er intense banden tussen de Westvlaamse Westhoek en het uiterste westen van Ierland, met name Connemara. Twee regio's die het economisch niet gemakkelijk hebben. Via de vereniging Connemara-Vlaanderen, met zetel in de Blankaart te Woumen, komen Vlamingen en Ieren met mekaar in contact. Commerciële relaties ontstaan. Hulp wordt geboden bij de opleiding van vakmensen. Geld wordt geïnvesteerd in kleinschalige toeristische projecten. Een reis af en toe.

De Wielewaal vloog met telkens 25 personen op 6 en 20 juni 1992 naar Galway, de poort tot Connemara. We brachten 2 nachten door in Lisdoonvarna, 4 nachten in an Cheathrù Rua en 1 nacht in Inis Mór (een Aran-eiland). We logeerden telkens in Bed and Breakfast-houses: goede kamers en 's morgens een rijkelijk gedekte tafel met fruitsap, cornflakes, muesli of porridge en een volledig Engels ontbijt. 's Middags was er picknick of een lunch in een restaurant. Het diner namen we weerom in het Guest-house.

Zoals we konden vaststellen is Ierland één van de armere partners binnen de EG. Super katholiek zijn de Ieren ook. Toch is er haat een doodslag, maar wie niet naar Noord-Ierland trekt, zal hiervan niets merken. Guinness drinken de Ieren met grote hoeveelheden, en whiskey. Veel roodharige mensen met sproeten wonen er op het eiland. Ze gaan door als de Ieren bij uitstek. In 1840 woonden er in Ierland 8 miljoen mensen, nu een goede 3 miljoen.

Onze gids voor de eerste dagen was Dr. Tony Wilde, directeur van het Corrib Conservation Centre, gelegen aan Lough Corrib, het tweede grootste meer van Ierland, ten noorden van Galway. Tony Wilde is Engelsman. Als ecologist wil hij door lezingen en geleide uitstappen een bijdrage brengen tot het natuurbehoud in West-Ierland. Hij schreef verscheidene boeken en brochures. Volgens hem is het uiterst moeilijk de bevolking warm te maken voor het natuurbehoud. De Ieren menen dat zij, vergeleken bij de rest van Europa, nog genoeg ongerepte natuur hebben.

Ierland is groen. Het grootste deel van het eiland is nog altijd landbouwland. Men had ons verteld dat we niet veel zon moesten verwachten. Wij troffen zowel tijdens de eerste als tijdens de tweede reis open en warm weer.

Alleen tijdens de eerste reis kregen we regen: een voormiddag in de venen van Connemara en een late namiddag tijdens een onvergetelijk onweer op Inis Mór, het grootste van de Aran-eilanden.

The Cliffs of Moher

We begonnen ons bezoek aan Connemara met de spectaculaire kliffen van Moher. Zij strekken zich uit over 16 kilometer, beginnen op zeeniveau en zijn in het midden 200 meter hoog.

De rotsen liggen laag op laag en zouden 300 miljoen jaar geleden uit de zee opgerezen zijn. Ze bieden nestgelegenheid aan tienduizenden zeevogels.

De weersomstandigheden op de kliffen zijn extreem: zonnige dagen wisselen af met periodes van mist, regen en onweer. Dit heeft zijn invloed op de flora: arctische planten, verscholen in de spleten van de rotsen, wisselen af met soorten uit meer gematigde zones. De mens heeft er eveneens zijn sporen nagelaten met torens, steengroeven en paden, maar zijn invloed is te verwaarlozen, vergeleken bij de grootsheid van het landschap.

Wij begonnen de beklimming in Doolin, één van de

De mens heeft er zijn sporen nagelaten

Foto: A. Lagrou

Cliffs of Moher

Foto: H. Van der Vloet

Noordse stormvogel

Foto: H. Van der Vloet

heiligdommen van Ierse folk music. Van hier ging het gedurende 8 km steeds hoger tot aan het visitor centre, met bar en souvenirwinkel. Hier staat O'Briens' Tower. O'Brien bouwde de toren in 1835 als ontvangstplaats voor zijn vrienden en als observatiepunt voor bezoekers. De man liet ook de rand van de kliffen afschermen met meterhoge platte stenen. Zijn werk is een van de oudste voorbeelden van toeristische infrastructuur. Opdat het nageslacht hem niet zou vergeten, liet hij zelf een gedenkplaat met hulde aan zijn adres aanbrengen.

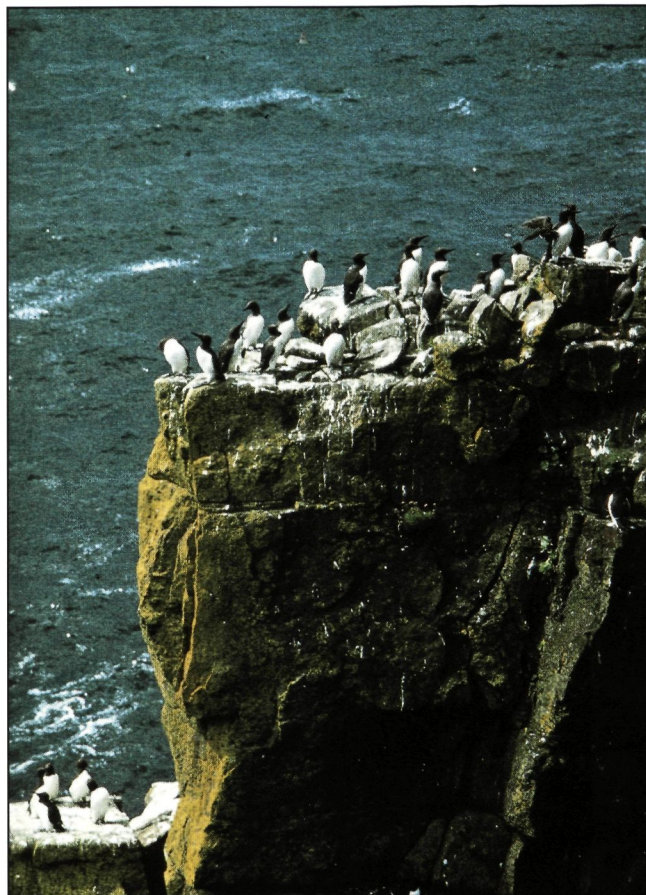
De Kliffen van Moher huisvesten de grootste zeevogelkolonies van de westkust van Ierland. Meer dan 50.000 zeevogels, verdeeld over 8 soorten, gebruiken ze als landbasis tijdens het broedseizoen. Een tiental landvogels broeden in de buurt van de kliffen.

Bovenaan de kliffen of de hoge uit de zee opstekende rotsen nestelen Kuifaalscholvers, Grote mantel- en Zilvermeeuwen. Juist onder de rand zitten solitair Noordse stormvogels. Daaronder staan de Alken, alleen of in paren. Vervolgens, ongeveer een derde omlaag op de kliffen, verblijven de dichte kolonies Zeekoeten en Drieteenmeeuwen. Waar een strook grasland op de hellingen voorkomt, hebben de Papegaaiduikers hun hollen. Vogels die vanop de kliffen kunnen gezien worden, maar er niet broeden zijn de Jan van Gent en de Noordse pijlstormvogels. Rotsduiven, Raven en

Rotspieper

Foto: H. Van der Vloet

Kolonie Zeekoeten

Foto: H. Van der Vloet

Alpenkraaien nestelen er wel. Het geluid van de laatste trekt op dit van de Kauwen, die er eveneens voorkomen. Enkele gelukkigen kregen even de Slechtvalk in de kijker.

Enkel zangvogeltjes broeden op de vlakte: Kneu, Graspieper en Tapuit.

Bijzonder interessant zijn de Rouwkwikstaart, de Britse vorm van de Witte kwik en de Rotspieper, de Britse vorm van de Oeverpieper. Alleen de eerste groep had het geluk de zeldzame Frater van zeer nabij te kunnen observeren. Het was zeer warm die dag. De bezwete en dorstige deelnemers waren dan ook zeer blij in een plaatselijke pub in Lisdoonvarna de dorst te kunnen lessen. Het was zondag en er was al 'local music'. Van hier ging het naar de B(ed) en B(reakfast)-houses waar nog Heggemus, Vink, Goudvink, Sprinkhaanrietzanger en Waterspreeuw op de lijst kwamen.

The Burren

De Burren vormen een indrukwekkend natuurgebied van meer dan 100 vierkante km. Zo ver het oog reikt niets anders dan platte stenen, onderbroken door parallelle barsten. Geen graniet hier, maar kalksteen. Het is een karstgebied met rivieren, die plots verdwijnen, maar ook met tal van ruïnes van kerkjes en kastelen uit de middeleeuwen, met prehistorische forten en heilige bronnen, met dolmen en keltische graven, met grotten en... voor kenners een unieke flora.

Opvallend zijn de vele Hazelaars, die hier echte bosjes vormen. Volgens onze gids komt hierin de Boommarter voor. Wij zagen er één Schots sneeuwhoen, Goudvinken, Barmsijzen, Kneus en Geelgorzen. Behalve meeuwen waren er op zee enkele Jan van Genten te zien.

Dolmen in Burren

Foto: A. Lagrou

Galway

Tijdens de verplaatsing van Lisdoonvarna naar an Cheathrù Rua brachten wij een kort bezoek aan Galway, de grootste stad uit de streek. Op de Eyre Square sprak wijlen president Kennedy zijn vroegere landgenoten toe. De winkelstraat is interessant, de nieuwe kerk in Iers marmer indrukwekkend.

Het waren vooral de Waterspreeuwen op de rivier Corrib die ons wisten te boeien. Ook de Grote gele kwik is hier algemeen. Zalm trekt langs de rivier landinwaarts. Vandaar de vele hengelaars en de trapwatervallen, die de vissen moeten toelaten de stuwdam te overwinnen.

Ook in de haven was voor ornithologen wat te beleven. Meeuwen zijn er talrijk: Kok-, Zilver-, en Stormmeeuw, maar ook Grote- en Kleine mantelmeeuw.

Grote stern en Vissief doken er naar vis. Aalscholvers rustten op de rotsen, samen met enkele Blauwe reigers.

De voornaamste ornithologische attractie vormen echter de honderden Knobbelswanen.

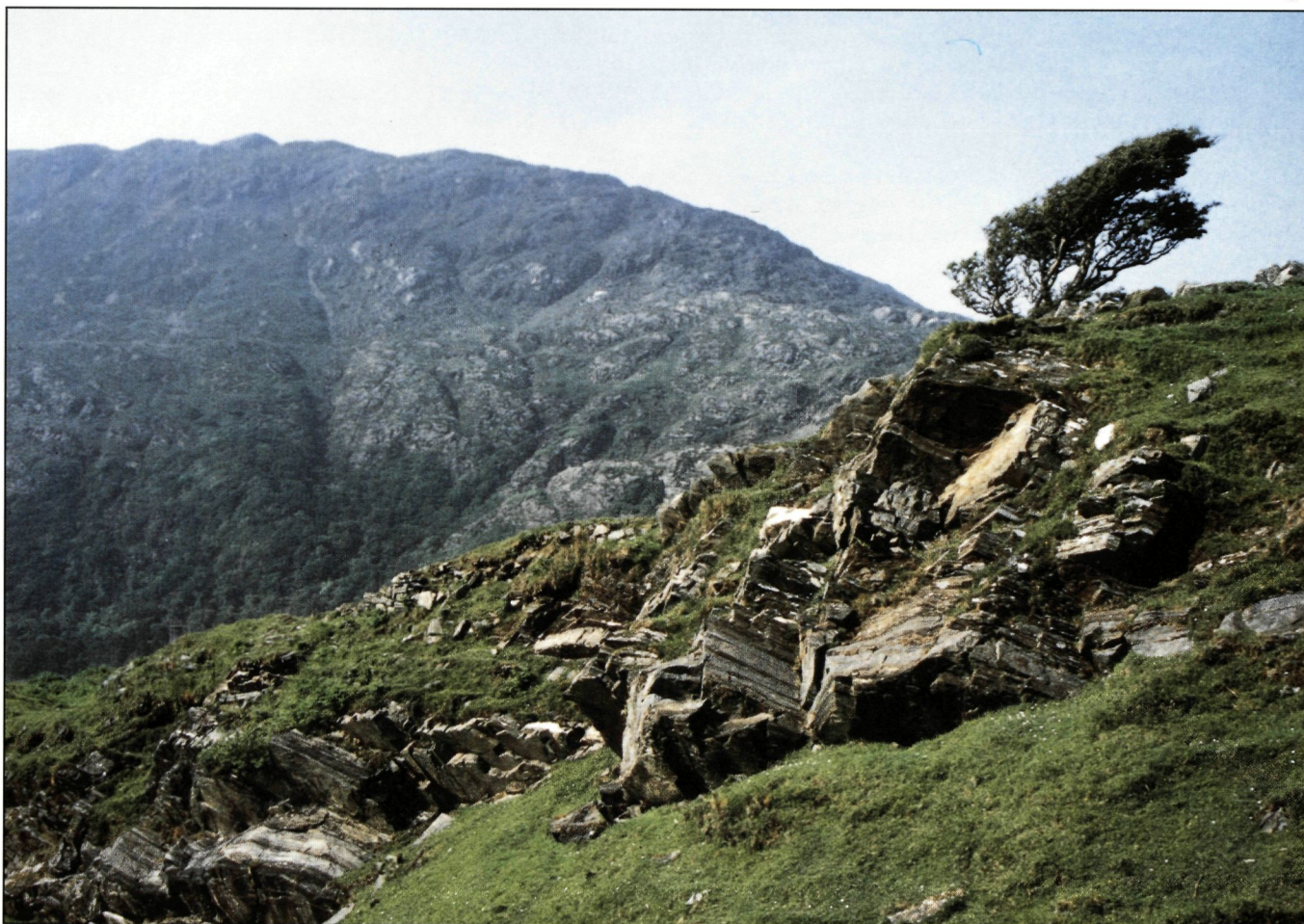
Het schiereiland an Cheathrù Rua

Tijdens het tweede deel van de reis vertoefden we op het schiereiland an Cheathrù Rua. Een deel van de groep logeerde in twee Guest-houses, de rest in een hotelletje. Opvallend was de aanwezigheid van honderden jongeren, die verbleven in een soort jeugdherbergen en die hier Gaelic kwamen leren. Slechts een klein deel van de Ieren kent de oude Keltische taal. Nu doet men al wat mogelijk is om de oude taal en traditie in eer te herstellen.

Het schiereiland heeft vele baaien en vele kleine meertjes, waarin o.a. Dodaarsjes broedden. Het is vooral bekend voor zijn koraalstrand Trà an Doilin. Dit strand bestaat helemaal niet uit echte koraalstukjes van dierlijke oorsprong, maar uit zachte fragmenten van roodachtige en kalkachtige algen — Lithothamnion en Phymatolithon — welke hier ooit weelderig groeiden aan de kust. Laag over zee vlogen heel wat vogels, hoofdzakelijk Zwarte zeekoeten.

Het veengebied

De roem van Connemara zijn de venen. Zij strekken zich uit, kilometers ver, tot aan de horizon. De enige

Landschap in Connemara

Foto: H. Van der Vloet

mensen die er komen, zijn de turfstekers. Elke inwoner van Connemara huurt of bezit enkele hectaren veengebied. Hier komt hij turf steken, drogen en stapelen. Turf is in Connemara de klassieke huisbrandstof.

De vegetatie van de venen bestaat uit planten, die op de vochtige en zure turfgrond kunnen groeien: Pijpestrootje, Veenpluis, Struik- en Dopheide.

Veel vogels komen er niet voor. Het Schotse sneeuwhoen is zeldzaam, de Goudplevier gaat sterk achteruit. Graspiepers zijn alom aanwezig en vormen het hoofdvoedsel van het Smelleken. Kolganzen uit Groenland komen hier overwinteren. Wintertalingen broeden op de oevers van de meren. Aalscholvers en Blauwe reigers voeden zich met Zalmforel, die ook de prooi vormt van de Otter. Wij bezochten een broedplaats van Aalscholvers, waartussen enkele Blauwe reigers hun nest hadden. Ook de Ierse haas komt voor in de venen.

Maar het veen verdwijnt. Als er niet dadelijk en drastisch ingegrepen wordt, zullen machinale turfwinning, ontwatering en bemesting tegen het einde van deze eeuw het veengebied van Connemara voor goed doen verdwijnen. Zo wordt in een kwart eeuw het produkt van 5000 jaar evolutie van de kaart geveegd. De hoop van de natuurbeschermers is vooral gevestigd op de EG. Zij hopen dat deze de ongebreidelde turfexploitatie door de Ieren aan banden zal leggen. Merkwaardig genoeg is het vooral Nederland, dat veel geld besteedt om de Ierse veengebieden te redden.

Dog's Bay en Errisberg

Dog's Bay wordt gevormd door een zandstrook, die het granieten eiland verbindt met het vasteland. Zo'n zandstrook ontstaat door lokale zeestromingen en wordt "tombolo" genoemd. Het zand van de baai bestaat uit ontelbare kleine en slakvormige schelpjes van eencellige diertjes, "foraminiferen". Meer dan 120 soorten schelpjes werden op dit strand gedetermineerd.

Bontbekplevieren broeder er, evenals Dwergsterns. Stormmeeuwen foerageren op het eiland, waar ook Kleine mantelmeeuwen pleisteren. Noordse sterns komen vissen in de baai. Een viertal luidruchtige Scholeksters vlogen van rots tot rots. Hier zagen we ook onze eerste Kieviten.

De zandduinen en de tombolo worden sterk ondergraven door Konijnen. De deelnemers van de tweede groep kregen er twee Hermelijnen te zien, die speels in en uit de konijnenpijpen wipten.

Noordse stern

Foto: H. Van der Vloet

Op zee zwommen enkele Middelste zaagbekken en een duiker, die na veel discussie als Parelduiker werd genoteerd.

Boven de lichtere granietstenen staken de donkere rotsen van Errisberg uit. Op de helling liggen enkele kleine meertjes, waarop Dodaarsjes broeden en waarin Waterlobelia groeit.

Deze rijk gevulde dag werd besloten met een stop in Roundstone, waar we weerom Middelste zaagbekken maar ook zeehonden in de kijker kregen.

Inis Mór

Ierland is rijk aan eilanden en eilandjes. De meest bekende zijn de drie Aran-eilanden. Het kleinste is Inis Oirr, het middelste Inis Meáin, het grootste Inis Mór. Wij bezochten het laatstgenoemde.

Een comfortabele boot brengt er u van het haventje van Ros a' Mhil op anderhalf uur naartoe. Onderweg kan u genieten van zeevogelwaarnemingen. IJsduiker, Noordse pijlstormvogel, Jan van Gent, Alk, Zeekoet, Papegaai-duiker, Zwarte zeekoet en Kuifaalscholver werden door beide groepen waargenomen.

Bij de aankomst van elke ferry-boot heerst in het haventje een drukte van belang. Chauffeurs van minibusjes en koetsiers staan klaar om de passagiers naar hun respectieve bestemmingen en de voornaamste toeristische plaatsen te voeren. Bovendien worden er op het eiland heel wat mountain-bikes verhuurd.

Geen duizend mensen wonen er op Aran. Ze boeren wat op de kleine akkertjes tussen de eindeloze muurtjes van gestapelde stenen, ze leven verder van wat visserij, van kursussen Gaelic voor studenten en misschien van een kamer voor toeristen.

De vissers trekken de zee op met "Curraghs", heel lichte bootjes van zeildoek op een houten geraamte. De grotere zeilboten, de "Hookers", dienden vroeger om turf en andere dingen over te brengen. Nu worden ze vooral gebruikt voor sport en toerisme.

De eilanden hebben een rijke geschiedenis, boeiende cultuur en kennen een intrigerende rust. Ze zijn een paradijs voor ornithologen, botanisten en andere natuurliefhebbers. Landschappelijk zijn ze een voortzetting van het kalksteengebied van de Burren.

Na een kort oponthoud in de guest-houses brachten wij een bezoek aan de Keltische versterkte plaats Dan Aengus, strategisch gebouwd op de hoogste kliffen. Het 2500 jaar oude fort is een van de merkwaardigste prehistorische bouwwerken van West-Europa.

's Avonds trokken wij naar een andere versterkte plaats, "Black Fort", even indrukwekkend maar minder bezocht.

Dr. Tony Wilde wist het overal zo aan boord te leggen, dat hij zijn taak als gids kon combineren met zijn wetenschappelijk werk. Zowel in de buurt van Dun Aengus als van Black Fort trok hij met de energiekste Wielewalers verder naar de kliffen om er de broedende Zeekoeten, Alken, Kuifaalscholvers, Noordse stormvogels en Drieteenmeeuwen te tellen.

Wie met hem was tijdens de eerste reis werd 's avonds vergast op een onvergetelijk onweer. De hemel was inktzwart. Bliksem, donder en bakken regenwater brachten hier de sfeer, die bij zo'n onheilspellende plaats als het Zwart Fort hoort. De assistenten-vogeltellers waren nat tot op de huid.

De bagage was aan land gebleven. Een groot deel van de deelnemers zat dan ook in het kleine hotelletje 's avonds in pyjama aan tafel.

Om de eilandbewoners ook enkele ponden te laten verdienen, bleven we overnachten op Inis Mór. Deelnemers van de eerste groep hebben er 's avonds de Kwartelkoning gehoord. Volgens Tony was de soort daar in jaren niet meer waargenomen. In heel Ierland gaat de Kwartelkoning sterk achteruit door het gebruik van pesticiden in de landbouw en het vroeger maaien van het gras.

Ceantor na n Oileán

Deze vreemde naam slaat op een groep eilanden, gelegen tussen Kilkerrin Bay en Greatman's Bay, 35 mijlen ten westen van de stad Galway. De eilanden zijn verbonden door een keten van bruggen en dammen, gebouwd op het einde van de vorige eeuw. Men vindt er vele mooie zandstranden, bespoeld door het kristalheldere water van de Atlantische Oceaan. Het spreekt vanzelf dat hier veel Zalm voorkomt. Ook dolfijnen en zeehonden zijn hier geregeld te zien.

Zoals overal in Connemara zijn hier oude kerken, kerkhoven en heilige bronnen. Wij wandelden over een prachtige weg heen en terug naar een plaats, waar vrijwilligers zo'n oud kerkje en kerkhof aan 't restaureren waren.

Aan 't begin van de weg was er een meertje volgegroeid met bloeiend Waterdrieblad. Onderweg zagen we een familie Geelgorzen, Roeken en Goudvinken.

Op de archeologische toer

Onze gids voor de hele vrijdag was Michael Gibbons, een van Ierland's beste archeologen. Het enthousiasme voor zijn werk, dat tevens zijn hobby is, straalde zo uit zijn commentaar.

De eerste bewoners van Connemara waren nomaden. Ongeveer 7000 jaar geleden kwamen ze hier aan. Ze volgden trekkende dieren, vissen en vogels langs de rivieren en de kusten. Van hun verblijf bleef weinig over, tenzij stukken aardewerk en resten van voedsel: been-deren en schelpen. Wij bezochten zo'n primitieve nederzetting in Dounloughan. Hier zagen we ook Connemara's grootste kolonie Alpenkraaien.

De eerste bewoners werden in 4000 jaar voor Christus opgevolgd door meer ontwikkelde landbouwstammen. Zij ontbosten en bewonnen het land.

Het bronzen tijdperk dateerde van 2000 tot 700 voor Christus. Uit deze periode stammen rituele monumenten, gevormd door rechtopstaande witte kwartsstenen. Men vindt zo'n plaats in Crocknaraw in Moyard.

De ijzertijd was een onruttige periode. Toen bouwde men de versterkte plaatsen op kliffen, bergtoppen en eilandjes in meren. We bezochten zo'n plaatsje in Cashel, waar behalve de ruïnen ook nog een heilige bron en resten van een kerkhof te bezien waren.

Tijdens de 9e en 10e eeuw was Ierland een gemakkelijke prooi voor de op buit beluste Vikingers. Een van hun belangrijkste nederzettingen werd recent door winterstormen bloot gelegd in de duinen van Dogs Bay en Dounloughan.

Het Nationaal Park van Connemara grenst aan het kwartsgebergte van The Twelve Bens. In het park bevinden zich een informatiecentrum, uitgestippelde wandelingen en afgesloten graaslanden voor Connemara-paardjes en Edelherten.

In Mweelin, juist buiten het park, toonde Michael ons

een oude kalkoven, een 5000 jaar oude dolmen en een kinderkerkhof.

We lunchten in het restaurant van de beroemde Kylemore Abbey. Deze abdij was vroeger een kasteel. Ze werd in 1862 gebouwd door ene Mitchell Henry, een rijk handelaar uit Liverpool. In 1915 namen Benedictinessen het kasteel in gebruik als klooster. De zusters kwamen uit Ieper, waar hun klooster verwoest werd. Vandaag is het een lagere en middelbare school en een souvenirwinkel. Het kasteel is gebouwd tegen een eikenbos, dat groeit op de steile hellingen van de berg. Boven de berghelling achter de abdij troont een Heilig-Hartbeeld.

De eiken van het bos en van de dreef tegenover de kasteelingang worden verstikt door Rhododendrons, die alles overwoekeren. Dit in tegenstelling met de Fuchsia's, die eveneens werden ingevoerd in Ierland, zich buitengewoon aanpasten aan het klimaat, maar beperkt blijven tot de hagen, waarin zij geplant werden.

De bevolking van Ierland groeide geleidelijk aan in de 18e en 19e eeuw om in de jaren 1845 tot en met 1847 sterk terug te vallen door de gevolgen van hongersnood en massale uitwijking. Een herinnering aan deze akelige tijd vormen de vele verlaten huizen en dorpen.

Allen de tweede groep bracht een bezoek aan Ménéan, een pas in het gebergte (Pass of the Birds).

Hier bevindt zich een vroeg christelijk pelgrimsoord. Een ezelspad voert naar de hoogte, waar zich de grot bevindt waarin Sint Patrick 40 dagen leefde en sliep. Er is ook een kapel, een kruisweg en een heilige bron. De oude Ierse godsdienst en het katholieke geloof zijn hier samen aanwezig. Op de eerste dag van augustus komen hier duizenden Ieren op bedevaart. Er is dan ook een jaarmarkt, spelen en feesten.

Inpakken en wegwezen

Op weg naar Shannon werd nog gestopt aan een grootwarenhuis, waar alle typische Ierse artikelen te koop waren.

Hetzelfde kan gezegd van de taksvrije winkel van de luchthaven, waar vooral Amerikanen tijdens een tussenlanding hun inkopen doen.

Beide groepen zagen 89 soorten vogels. De tweede groep noteerde 12 nieuwe soorten, wat het totaal voor beide groepen samen op 101 bracht.

Nawoord

Connemara is een land met ruwe heuvels, uitgestrekte veengebieden, visrijke meren en rivieren, grillige baaien en rustige zandstranden.

Connemara is echter snel aan het veranderen. De heuvels worden omrasterd, bemest en bezaaid om steeds meer schapen te kunnen voeden. De heuvelflanken en de veengebieden worden beplant met streekvreemde coniferen. De beschikbare turf wordt machinaal ontgonnen voor brandstof en grondverbetering. De meren worden gebruikt als viskweekvijvers en de baaien van de zee worden omgevormd tot intensieve visfabrieken. In één woord: Connemara wordt geïndustrialiseerd. De vrede en de rust, waarvoor de streek ooit beroemd was, zijn aan 't verdwijnen. Is dit werkelijk de prijs, die moet betaald worden voor de economische ontwikkeling?

H. Franckx, Vredelaan 29, 2500 Lier.

Nog over de toestand van de **Kleine torenvalk**

Dr. W. Suetens

Tot de meest bedreigde roofvogels in ons continent behoren twee insektenetende valken: de Roodpootvalk en de Kleine torenvalk. Deze soorten zijn nauw verwant: beiden zijn overwegend insektenjagers en vogels van de laagvlakte; de verspreidingsgebieden sluiten van noord (Roodpootvalk) naar zuid (Kleine torenvalk) op elkaar aan doorheen Eurazië; bij beide bestaat een afgescheiden populatie in Oost-Azië; beide zijn koloniebroeders en blijven aan hun sociaal groepsgedrag trouw tijdens trek en overwintering; beide trekken over zeer lange afstanden naar hun gemeenschappelijke wintergebieden in Zuidoost Afrika; beide soorten verkiezen open, steppenachtige vlakten als biotoop, maar met dit verschil dat de Roodpootvalk bomen nodig heeft om te broeden, de Kleine torenvalk daarentegen hoge, oude gebouwen of beschutte rotsrichels.

Sinds het verschijnen van mijn boek over de dag-roofvogels zijn nieuwe gegevens bekend over de stand van de Kleine torenvalk in Europa, waardoor de dramatische teruggang van deze eens zo algemene en talrijke soort nog sterker wordt onderlijnd.

In Frankrijk blijven amper tien geïsoleerde paartjes over. In Griekenland bedraagt de huidige populatie minder dan 2.000, in Italië minder dan 500 paren. Tenslotte haalt deze van Portugal de 300 paren niet meer. In Spanje werd rond 1960 de populatie op

Paar Roodpootvalken op de roestplaats. Het wijfje heeft net een Sabelsprinkhaan gekregen van haar mannetje. Ook bij deze op insekten jagende valk zijn de populaties in snelle teruggang.

Het wijfje van de Kleine torenvalk is op de bovenzijde haast niet te onderscheiden van de Torenvalk. In de vlucht maakt de lichte ondervleugel de determinatie eenvoudiger; ook de roep is zeer afwijkend. Op korte afstand zijn de bleke, witachtige nagels kenmerkend (ook bij het mannetje).

minstens 100.000 broedparen geraamd; tien jaren later schatte Garzon het bestand nog op 20.000 tot 50.000 paren. De census van 1989 raamt de huidige populatie tussen 4.000 en 5.000 broedparen.

Als typisch voorbeeld van de teruggang kan de toestand in Madrid worden aangehaald: Bernis kende er, in de jaren voor de burgeroorlog, 1934-36 tenminste 50 broedparen: hij herinnert zich (1974) hierover: "...ik deed mijn waarnemingen vanop het terras van een gebouw op de Plaza de Colón... De meeste Kleine torenvalken broedden in torens en hoge daken van kerken, maar een minderheid had ook reeds verschillende hoge gebouwen van het moderne Madrid gekoloniseerd..."

Opnamen: W. Suetens, uit het boek "Dagroofvogels van Europa" (Uitgeverij "Les Editions du Perron", Luik).

Ook de opname van de Kleine torenvalk op blz. 3 van het januarinumnummer 93, was van dr. W. Suetens en komt uit hetzelfde boek. Het onderschrift luidde: *Mannetje Kleine torenvalk, met in de snavel een Sabelsprinkhaan. Het Zuideuropese bestand van deze valk heeft enorm geleden onder de aanwending op grote schaal van de landbouwvergiften.*

We verontschuldigen ons voor het feit dat die vermeldingen zijn weggevalen.

In 1987 heeft één laatste broedpoging in Madrid plaatsgevonden: het paartje liet zijn legsel van 6 eieren, op de dertiende verdieping van een flatgebouw, in de steek.

De broedplaatsen het dichtst bij de hoofdstad bevinden zich nu nabij Alcalà de Henares (21-25 paren) en te Pereles del Rio (52-55 paren).

Méér dan 80 % van het Spaanse bestand bewoont Andalusië (43,5 %) en Extremadura (40 %). Op een totaal van 320 gecontroleerde broedplaatsen, zijn er slechts 50 met 20 en meer paren: 26 in Andalusië, 17 in Extremadura, 3 in Castilla-La Mancha, 2 in Madrid (regio), 1 in Aragon en 1 in Castilla-León.

Slechts twee kolonies, beiden in Extremadura, tellen meer dan 100 paren: Càceres (175-200) en Trujillo (95-115): daar zijn veel hoge, oude torens en paleizen met daken uit "Arabische" dakpannen, waarin de valken hun nestholten weten te vinden.

Met méér dan 50 paren zijn er 4 kolonies in Andalusië: Carmona (41-59), Arcos de la Frontera (66), Lopera (60), Belalcàzar (60), en één in Castilla-La Mancha: Oropesa (58-65). In deze laatste lokaliteit maakte ik mijn opnamen, van op een balkon in Parador, die 8 tot 10 paartjes herbergt; de overige paartjes broeden er in het klooster van de "Iglesia de la Compañia".

Als meest nefaste bedreiging weze vermeld het nog zeer verspreide gebruik van de pesticide malathion op de graanculturen: hierdoor wordt het aantal insecten zozeer gereduceerd dat de jonge Grote trappen niet meer kunnen opgroeien en de Kleine torenvalken geen voldoende prooien meer vinden. De grote monoculturen, met het verdwijnen van haast alle ruige zones en boorden, zijn ook zeer schadelijk.

De Kleine torenvalk staat op Bijvoegsel I van de Europese Directieve tot bescherming van de vogels (79/409/EEG), op Bijvoegsel II van de Overeenkomst van Bern, op Bijvoegsel II van de Conventie van Washington... maar zullen al deze wetteksten nog op tijd in een werkelijke bescherming op het terrein worden omgezet?

Voornaamste bron:

Gonzales J.L., P. Garzon, M. Merino. 1990. (ICONA): *Censo de la población española de Cernicalo primilla.*

Dr. W. Suetens

512 VOOR

"NOOIT MEER KLEIDUIFSCHIETING IN NATUURGEBIEDEN"

Wat is kleiduifschieten? Welke hinder brengt dit mee voor natuur en omgeving? Wielewaalafdeling 's Heerenbosch verdiepte zich in de problematiek n.a.v. een bezwaar dat zij eind juni '92 indiende tegen een kleiduifschieting die op 27 en 28 juni plaatsvond in de Vlassenbroekse Polder, een gebied waar de afdeling een natuurreservaat (± 7 ha) beheert. Het beroep werd ontvankelijk verklaard en de vergunning, afgeleverd door het College van Burgemeester en Schepenen, vernietigd door de Bestendige Deputatie. Toch had de kleiduifschieting plaats, dit tengevolge van tekortkomingen in de nieuwe wetgeving VLAREM. In diezelfde periode had ook een kleiduifschieting plaats vlakbij een natuurgebied te Lebbeke. Ook deze vergunning werd door de Bestendige Deputatie vernietigd. Kunnen we hieruit besluiten dat kleiduifschietingen voortaan in natuurgebieden niet meer zullen plaatsvinden?

In elk geval leren we uit deze ervaring dat de bestaande wetgeving er is om nageleefd te worden, maar dat natuur- en milieuverenigingen moeten toezien op de naleving ervan als de overheid in gebreke blijft.

1. Wat is 'kleiduifschieten'?

Deze sportdiscipline (ook 'trap' geheten) gebeurt met alle soorten hagelgeweren van het kaliber 12 of kleiner. Als munitie worden hagelpatronen gebruikt waarvan de korrel-diameter (hagelgrootte) 2,5 mm bedraagt en de lading hagel hoogstens 36 gram is. De hagel bestaat uit gehard lood. De objecten zijn schoteltjes in gebakken klei (ook 'clays' genoemd) van ca. 11 cm met een gewicht van ongeveer 100 gram. Op commando van de schutter wordt de kleiduif weggeslingerd door een van springveren voorzien toestel. Deze uitwerpmachine staat opgesteld op 15 meter vóór de schutter. Op elke duif of clay worden hoogstens twee schoten gelost. Als een clay wordt verbrijzeld, geldt dit als een treffer.

De al of niet verbrijzelde kleiduiden vallen in de nabije omgeving van de schietstand(en). Er bestaan heden ten dage opvangnetten of -matten om te beletten dat de scherven her en der verspreid liggen.

Met verspreiding van de hagel is het slechter gesteld, zowel bij een voltreffer als bij een misser wordt de loodhagel meer dan 100 meter ver (maximum 170 meter, afhankelijk van de schiethoek) en in diverse richtingen in de omgeving verspreid, met alle eventuele milieu-belastende gevolgen van dien (zie verder).

Er bestaan permanente (vaste) kleiduifschietstanden, maar de meeste kleiduifschietingen zijn tijdelijke inrichtingen die ingericht worden afhankelijk van de initiatieven van plaatselijke jagers of jagersgroeperingen die her en der, meestal in natuur- of landbouwgebieden, worden ingericht. In vele gevallen wordt de (geldelijke) opbrengst besteed aan één of ander sociaal-nobel doel.

De meeste deelnemers aan een kleiduifschieting zijn dus jagers, die zich in de gesloten jachttijd oefenen ter voorbereiding van het jachtseizoen. Er zijn wel kleiduifschieters die geen jager zijn en het kleiduifschieten dus enkel als sportdiscipline beoefenen.

2. De Vlassenbroekse Polder

De Vlassenbroekse Polder, is een ± 300 ha groot gebied, 1/3 van de totale oppervlakte van Baasrode, deelgemeente van Dendermonde. Op het gewestplan is dit gebied deels als **Natuurgebied**, deels als **Natuurreservaat** ingekleurd. Het bevat ook buitendijkse schorregebieden met rietkragen die o.m. door regelmatige maaibeurten in stand worden gehouden. We vinden er typische plant- en vogelsoorten.

De Vlassenbroekse Polder grenst ook aan het **Europees Vogelrichtlijngebied**. In 1988 bakende de Vlaamse Excutieve 23 beschermingszones voor vogels af, ter gedeeltelijke uitvoering van de Europese Vogelrichtlijn. Deze Vogelrichtlijn betreft de instandhouding van alle natuurlijke in het wild levende vogelsoorten op het Europese grondgebied. Ze is van toepassing op de vogels, hun eieren, hun nesten en hun leefgebieden. De Vogelrichtlijn

Wielewaalafdeling 's Heerenbosch voerde actie tegen de kleiduifschietingen te Vlassenbroek
Foto: G. Breckx

is een historische stap in de richting van een toekomstgericht natuurbehoudsbeleid.

De Vlassenbroekse Polder ligt in 'Natuurkerngebied' volgens de Groene Hoofdstructuur Vlaanderen. In 'Natuurkerngebieden' vormt natuur de hoofdfunctie en ze werden alsdusdanig aangeduid omwille van hun grote natuurwaarden. De voornaamste acties moeten hier het verwerven en beheren van de natuurwaarden inhouden. Andere functies worden toegelaten voor zover ze ruimtelijk, kwalitatief en temporaal (tijdelijk) verenigbaar zijn met de hoofdfunctie natuur.

Ondanks al deze maatregelen die dit natuurgebied zouden moeten beschermen, worden deze nog steeds over het hoofd gezien, in dit geval door de gemeentelijke overheid van Dendermonde, die vergunning afleverde voor de kleiduifschieting, alle brieven en persoonlijk contact ten spijt.

3. Hinder tengevolge van kleiduifschietingen

Deze omvat in de eerste plaats de direct waarneembare hinder:

- het opstellen van de installaties en tenten, wat volgens het gewestplan niet toegelaten is, "enkel jagers- en vissershutten worden in natuurgebieden toegestaan"
- de toeloop van de deelnemers die, specifiek voor de Vlassenbroekse situatie, allen met een wagen in het natuurgebied op een nabijgelegen weide parkeren: volgens het gewestplan is een natuurgebied "bestemd voor het behoud, bescherming en herstel van het natuurlijk milieu" en niet als parkeerruimte.
- de geluidshinder in het natuurgebied zelf en voor de bevolking van de kortbij gelegen woonkern Vlassenbroek. Ook passieve recreanten zoals wandelaars ondervinden hinder van deze geluidsoverlast. De geluidshinder is mede afhankelijk van het achtergrondgeluidsniveau. In natuurgebieden is dit omgevingslawaai meestal bijzonder laag.

Op de tweede plaats is er de niet direct waarneembare maar blijvende hinder voor het hele milieu: de loodvergiftiging.

Jacht verantwoordelijk voor een paar honderd ton lood per jaar.

Wij zijn allemaal vertrouwd met één van de belangrijkste bronnen van loodverontreiniging, nl. de uitlaatgassen van benzinemotoren. De atmosferische loodbelasting is hoofdzakelijk hiervan afkomstig en ligt in de ordegrootte van honderden ton per jaar: volgens studies in Nederland 7 à 800 ton. De loodvrije benzine en katalysators zouden hier wel wat verbetering in brengen.

30 patronen = 1 kg lood

De loodbelasting door metallisch lood, zoals loodhagel uit jachtpatronen en vislood, is echter steeds volledig buiten beschouwing gebleven.

De loodbelasting afkomstig van jacht en sportvisserij bedroeg, ook al weer in Nederland, 400 à 600 ton, een schrikbarend cijfer. In Engeland zou jaarlijks 250 ton vislood op de bodem van visvijvers verspreid worden. Voor België is voorlopig geen onderzoek voorhanden. De hoge loodconcentraties worden vooral gemeten enerzijds in vijvers (door de jacht op waterwild en sportvisserij) en anderzijds nabij kleiduifschietingen.

Kleiduifschietbanen zouden verantwoordelijk zijn voor de helft van het in het milieu gebrachte 'metallisch' lood. Een hagelpatroon bevat gemiddeld 32 gr lood, verdeeld over honderden balletjes. Tijdens zo'n weekendje klei-

"30 patronen is = 1 kg lood"

Foto: G. Van Gucht

duifschieten worden honderden (of duizenden?) patronen 'verknald'. 30 patronen zijn goed voor 1 kg lood. Daarbij komt nog dat de patroonhulzen tegenwoordig in plastic zijn en ook allemaal in het milieu terechtkomen.

Rechtstreekse vergiftiging van vogels

De eerste slachtoffers van hagel zijn vogels. Ze hebben geen tanden of kauwspieren en moeten voor een vlotte spijsvertering allerlei kleine, harde korrels en steentjes bij het voedsel mee opnemen om hun voedsel te vermalen in hun spiermaag. Hagel wordt aanzien als grit en wordt door het sterke maagzuur omgezet tot het oplosbare en zeer giftige loodchloride dat in de bloedbaan komt en loodvergiftiging veroorzaakt. Men vond verhoogde loodwaarden in lever, nieren, botten, spieren en veren.

Een tot vijf korrels kunnen reeds dodelijk zijn. Vooral watervogels zijn kwetsbaar, zij nemen het lood op bij het grondelen, maar ook duiven, rallen, Fazanten en andere hoenderachtigen, die in de buurt van kleiduifschietbanen voedsel zoeken. Er zijn ook effecten op de voortplanting door afname van eiproduktie, testiculaire degeneratie, verlaagde levensvatbaarheid van nakomelingen én er is ook invloed op het gedrag: door een verminderde reactiesnelheid vormen besmette vogels een eenvoudige prooi voor predatoren.

Roofvogels en aaseters, die gestorven dieren opruimen, zijn dus de volgende slachtoffers. Bij deze predatoren zit ook de mens. Uiteraard worden zwakkere dieren een gemakkelijker doelwit voor jagers. In de literatuur is niets bekend over loodvergiftiging door eten van lood bevattende dieren voor de mens. Toch is lood in de volksgezondheid bekend als een giftig zwaar metaal en kan o.m. anemie (bloedarmoede) veroorzaken en/of het centrale zenuwstelsel aantasten.

We krijgen onze portie lood terug aangeboden, netjes op een bord

Niet alleen vogels behoren tot de potentiële slachtoffers van loodvergiftiging, ook bodemorganismen en planten kunnen worden beïnvloed. Zo is aangetoond dat regenwormen lood kunnen accumuleren. Het staat vast dat planten lood opnemen en ook accumuleren. Er zijn reeds verhoogde gehalten van lood gevonden in kuilvoer in de nabijheid van een kleiduifschieting in Hemrik-Nl. Dit lood heeft zijn invloed op de melkgift. Ook via rechtstreekse opname van hagellood (bij het grazen) zijn toxische uitwerkingen bij runderen gekend. Vleeseters wezen gewaarschuwd.

Deze factoren wijzen erop dat loodvergiftiging bij kleiduifschietingen in de kringloop van het milieu opgenomen wordt en geen vergiftiging is die plaatselijk beperkt blijft. Het is nodig dat jagers, die zich als de beheerders van de natuur beschouwen, hun strategie herzien uit respect voor die natuur en voor hun eigen lijf en leden.

4. De bestaande wetgeving VLAREM ontoereikend

Ook KBVBV vzw (Koninklijk Belgisch Verbond voor de Bescherming van de Vogels) en BNVR vzw (Belgische Natuur- en Vogelreservaten) beheren in de omgeving van de Vlassenbroekse Polder reservaten en dienden bezwaar in tegen de kleiduifschietingen van 27 en 28 juni ll.

Op basis van de argumenten aangehaald door de verenigingen, ligging volgens gewestplan, Groene Hoofdstructuur, Vogelrichtlijngebied en de loodbelasting voor het milieu, vernietigde de Bestendige Deputatie de vergunning van het Schepencollege.

Toch had de kleiduifschieting plaats, omdat met de nieuwe wetgeving (VLAREM) voor kleiduifschietingen (tijdelijke inrichting klasse I) slechts bezwaar kan ingediend worden *nà* het uitreiken van de vergunning door het Schepencollege. Ook de uitspraak van de Bestendige Deputatie heeft meestal plaats *nadat* de kleiduifschietingen plaatsgevonden hebben.

In VLAREM staat ook nergens te lezen wat deze vernietiging van de vergunning betekent voor de toekomst. Het zou uiteraard hoogst ongebruikelijk zijn als het Schepencollege met de uitspraak van de Bestendige Deputatie geen rekening zou houden bij een volgende aanvraag voor kleiduifschieting in hetzelfde gebied. Maar voorschriften dienaangaande zijn er niet.

Toch verwachten we dat in de toekomst alle aanvragen voor het inrichten van kleiduifschietingen in de groengebieden volgens het gewestplan in eerste aanleg (College van Burgemeester en Schepenen) zullen geweigerd worden!

5. Natuurverenigingen nemen controlerende taak van de overheid over

We beschikken over een uitgebreide wetgeving voor de bescherming van het milieu, natuur en de open ruimte. Het is in de eerste plaats de taak van de overheid om deze wetgeving dan ook in de praktijk toe te passen. Andere belangen hebben echter voorrang in deze non-profit sector. Een natuurvereniging kan dan niet anders dan zelf tussenbeide komen, voor een groot stuk het werk van de controlerende overheid overnemend, in het belang van de natuur, het milieu, dus in het belang van de **mens en zijn habitat**.

*Gustaaf Van Gucht, Mieke Bruggeman, Moniek De Clercq
Wielewaalafd. 's Heerenbosch*

DE VIJVERS VAN PLOEGSTEERT (WAREN) ERNSTIG BEDREIGD

Wielewaalafdeling Westland (het Ieperse) beheert al vele jaren een reservaat in de moerassen van het kleiwiningsgebied van Ploegsteert, een 120 ha groot waterrijk gebied. Het heeft een enorm ornithologisch belang. Het herbergt 1 à 2 van de nog maximaal 10 koppels Woudaapjes in België, 5 % van alle in ons land broedende Dodaarzen en Geoorde futen, 4 % van de

Zwanen in het reservaat te Ploegsteert

Foto: J. Tahon

Zomertalingen, 2 % van de Krak- en Tafeleenden, 1 % van de Waterrallen en Rietzangers. Andere waarnemingen betreffen Steltkluut, Rosse stekelstaartend, Porseleinhoen, IJsvogel en Blauwborst. De botanische waarde laten we hier dan nog buiten beschouwing.

Vorig jaar liet de Waalse gemeenschapsminister voor leefmilieu Guy Lutgen een onderzoek uitvoeren. Hieruit bleek dat de Ploegsteertse kleiputten een van de 11 geschiktste plaatsen vormen in Henegouwen voor het storten van afval. De Waalse Regio wil er een stort van type 2 aanleggen (niet giftig, maar gevaarlijk afval). Dit kan wegens het zogezegd ondoorlatend karakter van de ondergrond. Dat werd echter niet wetenschappelijk onderzocht.

Afdeling Westland verzette zich dan ook tegen de vestiging van eender welk type stort (zelfs klasse 3, of inert afval). Dit zou het werk van 20 jaren teniet doen en een regelrechte aanslag zijn op de natuur.

Zowel op regionaal als op gemeentelijk vlak had men begrip voor de bezwaren en volgens de laatste berichten zullen de vijvers gespaard blijven.

*J. Carpentier, Korte Torhoutstraat 45,
8900 Ieper (057/20 24 54)*

WETGEVING: HET KAPPEN VAN BOMEN EN HET AANPLANTEN VAN BOSSEN

Afdeling 's Heerenbosch stelde een beknopt overzicht op van de wetgeving inzake het kappen van bomen en de aanplanting van bossen door particulieren en rechtspersonen (o.m. vzw's). Het ligt in onze bedoeling deze tekst zo nodig eens per jaar geactualiseerd te publiceren. We zijn ervan overtuigd dat dit overzicht een hulp kan zijn voor de terreinbeheerders, maar ook voor het gewone lid dat mogelijk met problemen rond bomen en bossen te maken kan krijgen:

Mag ik mijn bomen kappen? Moet ik heraanplanten? Mag ik mijn weiland bebossen? Kan ik subsidie bekomen voor bosaanleg? Tot wie moet ik me voor dit alles wenden en wie reikt de nodige vergunningen uit? Deze en vele andere vragen rijzen geregeld rond bomen en bossen.

Eenvoudige vragen met een niet altijd zo eenvoudig antwoord. De wetgeving over bomen en bossen is immers vanuit diverse hoeken en van op diverse beleidsniveaus behandeld.

Bomen en bossen krijgen zowel economische, landschappelijke, esthetische, educatieve, natuurwetenschappelijke en nog vele andere waarden toegemeten, sterk verschillend van de ingesteldheid en het beoogde doel van de betrokken persoon of instantie.

Talrijke wetgevingen zoals onder meer het Burgerlijk Wetboek, het Bosdecreet, het Veldwetboek, de Stedebouwwet, de talrijke gemeentelijke beplantingsverordeningen en niet te vergeten de EG-verordeningen hebben hun invloed op het aanplanten en kappen van bossen en bomen.

We trachten een beknopt overzicht te geven van de te volgen procedure bij kappingen en aanplantingen door

particulieren. Voor de overheidsinstanties (publiek-rechtelijke personen) is in de meeste gevallen de te volgen procedure iets verschillend.

De eventuele mogelijkheid tot subsidiëring van aanplantingen wordt ook even vermeld.

Wie nog vragen heeft omtrent de gestelde problematiek kan steeds bij ondergetekende terecht.

De integrale tekst wordt gepubliceerd in het volgend nummer van Bestuurscontacten (BC). Leden die BC niet ontvangen kunnen de hierboven aangekondigde tekst aanvragen op het Wielewaalsecretariaat.

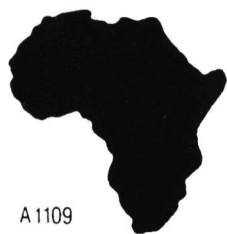
*G. Van Gucht, Kasteelstraat 250, 9255 Buggenhout,
tel. 051/33 44 56.*

ZOEKERTJE

TE KOOP:

Verrekijker Zeiss (West) 15 x 60: 50.000 F
Telescoop Zeiss (West) 30 x 60: 22.000 F
In zeer goede staat. Samen: 69.000 F
Wolff, A. v/d Wielelei 340, 2100 Deurne
Tel. (03) 326 14 11 (in de voormiddag).

TIJDENS HET GROOT VERLOF ZAL HET
WIELEWAALSECRETARIAAT GESLOTEN ZIJN
VAN 19 JULI T/M 2 AUGUSTUS

AFRICA *Express*

TANZANIA EN KENIA, SAFARI MET KLEMTON OP ORNITHOLOGIE

Op vraag van diverse Wielewalers organiseren we van 6 tot 24 november 1993 een uitzonderlijke safari naar Tanzania en Kenia, met vooral oog voor de Afrikaanse avifauna. Het programma, samengesteld in overleg en naar de wensen van de Wielewalers is zeer exclusief.

In Tanzania bezoeken we: het Lake Manyara, 2 d. Ngorongoro krater met zijn unieke fauna en flora, 3,5 d. het Serengeti park, de Olduvai site, het Tarangire nationaal park en het Arusha-Mount Meru park.

In Kenia gaat onze aandacht naar: de Baringo en Bogoria meren, het Shaba-, Buffalo Spring- en Samburu park en het Meru park met de Witte neushoornpopulatie.

De overnachtingen en het verblijf zullen gebeuren in uitstekende lodges, enkel de allerbeste en meest typische werden uitgekozen.

Het aantal deelnemers is beperkt tot 24 (4 x 6 pers.) en er zijn nog enkele plaatsen vrij.

Richtprijs vol pension: 121.000 F (de vluchten KLM, alle transfers, parktoegangen, fooien aan chauffeurs en dragers, begeleiding, taksen en BTW, afscheidsdiner in rest. Carnivore te Nairobi) excl. visakosten, luchthaventax Nairobi en verzekeringen.

Belangstellenden nemen zo vlug mogelijk contact op met:

- Afrika Express, Diesterstraat 17, 3500 Hasselt, 011/22 97 97
- Yves Peeters (contactpersoon Wielewaal Lier), Antwerpsestraat 120, 2500 Lier, 03/489 04 57.

BOS T'ENAME

Prille lente met Bosanemoontjes

Foto: G. Charlier - Geetbets

**NEEM DEEL AAN
DE AANKOOP VAN
HET BOS T'ENAME IN
DE VLAAMSE
ARDENNE**

De natuurwaarde van Bos t'Ename

Het gebied van het Bos t' Ename is ongeveer 170 ha groot, met twee ruimtelijk gescheiden bossen van respectievelijk 46 en 15 ha als kern. De bossen zijn omsloten door weilanden en akkers, die nog dooraderd worden door een respectabele lengte hagen en (knot)bomenrijen. Het ligt grotendeels op de steile oostelijke valleiwand van de Schelde, maar loopt door in de Scheldevallei zelf, in tegenstelling tot andere bossen in een dergelijke positie.

EEN RIJK VERLEDEN

Onder het gebied liggen de verstedelijkte dorpen Ename en Nederename, *erboven* een paar landschappelijk veel meer intacte gehuchten van Mater en Volkegem. Het Bos t'Ename heeft een rijk verleden, dat erg goed gekend is. Als voormalig abdijbos, later staats- en privé-bos is het historisch erg goed gedocumenteerd. Bovendien bevat het landschap zelf zodanig veel verwijzingen dat het als het ware een natuurlijk verlengde vormt van het Archeologisch Park Ename en de dorpskom met Binnenmuseum.

Het is bijna volledig bebost geweest tot het midden van de 19de eeuw, waarna het als gevolg van de schrijnende sociaal-economische omstandigheden in Zuid-Oost-Vlaanderen in die periode op een paar kleinere percelen en een aantal houtkanten na is ontgonnen.

Op het einde van de 19de eeuw werd het gebied deels herbebost, waardoor een nieuw bos ontstond op oude grondslag. Mede hierdoor vormt het gebied een uitgelezen wetenschappelijk studieterrein. Het Bestuur Monumenten en Landschappen en het Instituut voor Natuurbehoud voeren hier reeds jaren onderzoek naar de relatie tussen de geschiedenis van een bos en zijn flora en vegetatie, met wetenschappelijk gefundeerd beheersadvies als onmiddellijk bruikbaar gevolg.

Naast cultuurhistorisch en landschappelijk is het gebied immers ook ecologisch van groot belang. Het bos is heraangeplant als middelhoutbos, met een dichte hakhoutlaag van voornamelijk Zwarte els en Gewone es en plaatselijk Gewone esdoorn, Tamme kastanje en Haagbeuk. De oorspronkelijke boomlaag bestaat vooral uit Zomereik en Gewone es, aangevuld met Beuk, Canada-populier en Gladde iep en plaatselijk Grauwe abeel, Haagbeuk, Ruwe berk, Gewone esdoorn en Tamme kastanje.

Ondermeer vanuit de resten van het historische bos is het gebied echter spontaan aangerijkt met vele tientallen andere soorten zoals Hazelaar in de struiklaag en Zoete

kers in de boomlaag, maar zeldzamere als Wilde mispel, Wilde appel, Tweestijlige meidoorn, Kardinaalsmuts, Gewone vogelkers, Wegedoorn en Spaanse aak. Naast andere klimplanten als Klimop en Wilde kamperfoelie is Spekwortel vrij algemeen en Bosrank plaatselijk aanwezig. In ongeveer de helft van de percelen is de oorspronkelijke boomlaag vervangen door monotone populierenbestanden, maar met behoud van struik- en kruidlaag.

VOORJAARSFLORA OP ZIJN BEST!

In het valleideel komt goed ontwikkeld Elzen-Essenbos voor, met veel Bosanemoon, Slanke sleutelbloem, Moeraszegge, Ruwe smele, tienduizenden Eenbessen en plaatselijk Herfsttijloos. In en aan de rand van het vallei liggen een paar erg waardevolle poelen. Bij en in de poelen en drainagegrachten, en in de Elzenbroekfragmenten errond, komen kenmerkende moeras- en waterplanten voor als Gele lis, Oever- en Blaaszegge, Waterviolier, Moeraswalstro, Egelboterbloem, Watertorkruid, Grote egelskop, Middelste en Grote wateranonkel, Blauw glidkruid en Schildereprijs.

Slanke sleutelbloem
en Gevlekt longkruid

Op de helling zelf verandert het bosaspect geleidelijk. De dichtheid van de vroegere hakhoutlaag neemt af, en vooral waar Beuk domineert wordt het bos veel opener. Bosanemoon blijft plaatselijk dominant, maar elders vervullen Wilde hyacint of Bosbingelkruid die rol. Kenmerkende soorten in het Eiken-Haagbeukenbos op de helling zijn verder Gele dovenetel, Heelkruid, beide bosviooltjes, Gevlekte aronskelk, Grote keverorchis, Bosorchis, Gewone salomonszegel, Boszegge, Maagdepalm, Boswederik, Bosvergeet-mij-nietje, Zwartblauwe rapunzel, Bergereprijs, zeldzame soorten als Geschubde mannetjesvaren en Addertong en streekspecialiteiten als Paarse schubwortel en Gevlekt longkruid. Waar het bos opener, droger en/of zandiger wordt en soms wat naar Beukenbos neigt, duiken soorten op zoals Adelaarsvaren, Bochtige smele, Eenbloemig parelgras, Valse salie, Pilzegge en Fraai hertschooi. Om geologische en/of historische redenen komt niet de gewone (erg rijke) bronbosvegetatie in het gebied voor, maar een armere variant met Reuzenpaardestaart en de (dan elders weer veel zeldzamere) Slanke zegge. In het beekbegeleidend bos langs de Riedekensbeek, die de zuidelijke grens vormt, zijn Donkere ooievaarsbek, Sneeuwkllokje en Bosveldkers present.

In de bosrand en op de bermen van bosdrenen vormen zich waar mogelijk zoomvegetaties met soorten als Gewone agrimonie, Boslathyrus, Zeegroene zegge, Ruig hertschooi, Echt duizendguldenkruid, Bosorchis, Kruipganzerik, Aardbeiganzerik, Tormentil... De "betere planten van graslanden zoals Echte koekoeksbloem, Pinksterbloem, Slanke sleutelbloem, Wilde margriet, Wilde bertram of Muizeoor zijn nu dikwijls teruggedreven tot bermen en een paar minder bemeste percelen. Hun aanwezigheid geeft echter aan dat hier een ruime potentie aanwezig is om via natuurbeheer een waaier aan graslandvegetaties te herstellen van nat naar droog, van voedselarm naar -rijk, plaatselijk warmteminnend. Opmerkelijk zijn nu nog percelen in het valleideel met Veldgerst, tredvegetaties met Borstelbies en Muizestaart, grote kwelzones met Beekpunge. De hagen en bomenrijen in de bufferzone, dikwijls overblijfsels van het historische bos, hebben nog vele elementen uit de bosvegetatie overgehouden. In de pruiken van de vele oude knobomen kunnen onder andere Muursla en Eikvaren worden aangetroffen.

In zijn geheel is het gebied verbazend rijk aan planten. Niet minder dan 518 soorten werden er ooit gevonden, waarvan 484 in een recente inventarisatie; dit is meer dan één derde van de totale Vlaamse flora.

De waarde van het gebied wordt weerspiegeld in de gewestplanbestemmingen, de rangschikking als landschap, de intekening als biologisch uiterst waardevol gebied op de Biologische Waarderingskaart en de aanduiding ervan als Natuurkerngebied in het ontwerp van Groene Hoofdstructuur voor Vlaanderen.

Grasmus

De fauna is minder goed onderzocht. Een zestigtal vogelsoorten kwamen er in het recente verleden zeker/vermoedelijk tot broeden, waaronder Wilde eend, Sperwer, Buizerd, Torenvalk, Boomvalk, Kwartel, Kievit, Holenduif, Steenuil, Bosuil, Ransuil, Groene, Grote bonte en Kleine bonte specht, Grote gele kwikstaart, Nachtegaal, Gekraagde roodstaart, Bosrietzanger, Grasmus, Braamsluiper, Fluitier, Grauwe vliegenvanger, Staartmees, Boomklever, Geelgors en Grauwe gors. Een herstelbeheer van hakhoutpercelen, hagen en half-open situaties in het bos zelf en aan de bosrand is voor het behoud van een aantal soorten echter dringend gewenst. Het gebied is een belangrijke pleisterplaats op trek en overwinteringsplaats.

In het kleine reservaat van De Ruisere in de zuidoostelijke rand van het bos leidt het bosomgevingsbeheer (herstel van een geleidelijke overgangszone tussen bos en omgeving, extensieve begrazing van het weiland, herstelbeheer van de houtkanten) in de praktijk tot goede resultaten.

OOK DE VOS IS WEER PRESENT !

Onder de zoogdieren kunnen Bunzing,

Wezel, Hermelijn, Vos en Eikelmuis worden vermeld. Steenmarter is nog niet zo lang verdwenen, net zoals Goudvink, Vuursalamander en vermoedelijk ook Hazelworm.

Een aangepast natuurbeheer opent ook hier weer perspectieven. De vier watersalamandersoorten, inclusief de zeldzame Kamsalamander, komen nog gezamenlijk in de poelen voor, en er is een belangrijke voortplantingsplaats van de Gewone pad.

Bij het dertigtal aanwezige dagvlindersoorten moet een recente vermoedelijke waarneming van Keizersmantel worden vermeld.

De verwerving door De Wielewaal van 11,5 ha van de 39 ha bos in december 1992 biedt nu de mogelijkheid om een belangrijke oppervlakte Vlaamse Ardennenbos definitief veilig te stellen en optimaal te beheren, mede dankzij een jonge maar enthousiaste plaatselijke Werkgroep Bos t'Ename. Het bos biedt goede uitgangssituaties voor natuurbos via een politiek van niets doen enerzijds, en voor het herstel van het traditionele, 1000 jaar oude middelhoutbosbeheer anderzijds. Bovendien zorgt de specifieke eigendomssituatie in het gebied voor ruime uitbreidingsmogelijkheden op korte en middellange termijn, met een reservaat van nationale allure als perspectief.

Kamsalamander

Aankoop Ename bos

Beste Wielewaalvrienden, dit jaar viert De Wielewaal nationaal zijn 60-jarig bestaan! Om deze viering niet zomaar te laten voorbijgaan startte De Wielewaal in december 1992, in samenwerking met haar grootste afdeling in Vlaanderen en dat is de Wielewaalafdeling Schelde-Leie, een enorm project: **De aankoop van het Bos t' Ename met een oppervlakte van 38ha 69a 67ca.**

Bij dit miljoenenproject kunnen de beta-lingen gelukkig geschiedt gespreid over 1992, 1993 en 1994. Uiteraard hebben we hiervoor een fikse budget nodig. De subsidie van het Vlaamse Gewest van 25 F/m² is ontoereikend voor 't aankopen van bossen. En ook met de bijdrage van 30 % door de provincie Oost-Vlaanderen komen we er nog niet. En zelfs als de stad Oudenaarde een financiële bijdrage levert, blijft het een hele klus.

Wij vragen u een milde gift. Er wordt gedroomd van een bijdrage van één centiem per m² van elk van onze leden en sympathisanten.

Met onze ruim 7000 leden zouden we aldus het aankoopbedrag bijeenbrengen. Dit jaar nog zijn drie tot vijf miljoen aan ontvangsten noodzakelijk!

Hiermee worden 386.967 m² bos aangekocht!!!

Wanneer elk 1 centiem per vierkante meter bijdraagt dan lukt het ons deze aankoop te doen slagen.

3.800 F is de vraag aan elk lid en sympathisant van De Wielewaal

Voor onze leden met een hoger inkomen wellicht geen echte financiële aderlating. Voor hen met een pensioentje of een vervangingsinkomen of kroostrijk gezin, een te grote som die gevraagd wordt.

Als iedereen naar vermogen en belangstelling voor de reservatenwerking in de Vlaamse Ardennen zijn bijdrage stort maakt De Wielewaal zijn uitdaging waar. Twee zware financiële jaren wachten ons, maar uw gift zal ons zekerheid

geven een uniek project te realiseren. Vadertje staat zal bovendien een gedeelte van uw gift terugbetalen onder de vorm van een belastingsvoordeel in 1994, te voegen bij uw inkomsten 1993!

De beloning is indrukwekkend: één van de rijkste bosgebieden uit Vlaanderen wordt eigendom van uw natuurvereniging. Laat ons bij ons 60-jarig bestaan niet in de kou staan, ga eens diep in je portemonnee als dat kan.

GRATIS DUBBEL CD

Voor giften vanaf 3.869 F of de symbolische 1 centiem/m² ontvang je ook de **dubbel CD Zang der vogels** als blijk van dank om je avonden op te vro-

lijken. Wens je deze te ontvangen dan vermeld je: gift Ename, graag CD. Dit aanbod voor een CD is geldig tot 30 juni '93.

Alle giften kan je storten
op rekening
891-2540218-89
Natuurfonds Vlaamse Ardennen
B.P. Ceuterickstraat 18
9890 Asper
vermeldt gift Ename

Wie De Wielewaal een renteloze lening wil toestaan (vanaf 25.000 F) voor de periode van twee jaar (van 31 maart '93 tot 31 maart '95) kan ook contact

opnemen met het secretariaat. Er zijn 3 miljoen aan renteloze leningen noodzakelijk om de financiële inspanningen van de aankoop van het Bos t'Ename draaglijk te maken en de andere reservatenverwerving niet te verhinderen. Het secretariaat maakt een modelcontract op in dubbel en stuurt je dit toe.

Voor renteloze leningen met een kortere looptijd mag je ook contact opnemen. De twee jaren zijn echter nodig omdat het gemakkelijkst is de renteloze lening terug te betalen na de ontvangst van de subsidies op de derde aankoopsschijf.

Iedereen alvast bedankt voor de milde bijdrage.

Secretaris
Jacques Vanheeuverswyn,
B.P. Ceuterickstraat 18
9890 Asper (091/84 43 82)

Conservator
Guido Tack
Spendelos 18
9700 Oudenaarde
(055/49 84 70)

Boomklever

Foto: G. Mornie - Oudenaarde

Activiteitenkalender

- b- = begin
-l- = leiding
-e- = einde
-m- = mee te brengen

MAART

2

Meetjesland. Lesavond: ecologie van onze courante dag-vlinders. -b- 20 u. Herbakkershuis, Garenstraat, Eeklo -l- C. Bruggeman -e- 22.30 u.

3

Noord-Limburg. Natuurexploratie en vogelwaarneming. -b- 14 u. Wateringhuis Oude Maai, Lommel kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

5

Brechtse Heide. Avondwandeling : Uilen -b- 19.45 u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde -l- F. Kerstens -e- 22 u.

Demer en Dijle. Uilentocht in het Haachts Broek -b- 20 u. station Wespelaar, 20.30 u. Haachts Broek -l- J. De Meirsmen -e- 22.30 u.

Midden-Kempen. Diavoordracht: Verkenningen op en om de heide door F. Vreysen. -b- 20 u. Sint Jan Berchmans-college, Mol -l- F. Vreysen -e- 23 u.

'sHeerenbosch. Cursus "Natuurtuinen, zelf ontwerpen en aanleggen". Tweede lesavond: tuinontwerp maken en evalueren. Vooraf inschrijven ! -b- 20 u. centrum "Levieken", Brouwerijstraat, Steenhuffel -l- M. Aerts -e- 22.30 u.

Turnhout. Algemene ledenvergadering: evaluatie werkjaar, bestuursverkiezing en diavoordrachten -b- 20 u. conferentiezaal De Warande Turnhout -l- J. Appels -e- 23 u.

6

Antwerpen-Centrum. Namiddagwandeling in het Kempisch reservaat de Bonte Klepper. Nadien pannekoek met koffie en uilentocht. -b- 13.30 u. kerk Oostmalle -l- R. Vergaelen -e- 21 u.

Denderland. Natuurbeheerswerken in de Wellemers. -b- 9 u. spooroverweg, Wellemersstr. Welle -l- B. De Bruyn -e- 17 u.

Geraardsbergen. Uilentocht door Raspaillebos: de bosuil -b- 19 u. kerk van Grimminge -l- K. Steenhoudt -e- 23 u.

Lier. Wandeling naar het Sneeuwklodjesreservaat aan de Ifterbeek. Daarna pannenkoeken in het "Piepeholleke" op Liers Begijnhof -b- 14 u. Zimmertoren, Lier -l- R. Selderslaghs -e- 20 u.

Netevallei. Diavoordracht Natuur in Ierland, met Ierse folkmuziek en een Iers streekgerecht. -b- 20 u. Wielewaallokaal, Leopoldlei 81, Hallaar -l- L. Meesters -e- 23 u.

Schelde - Leie. Diavoordracht: Natuur in Noorwegen. -b- 20 u. stedelijk centrum, Heurnestraat 235, Heurne-Oudenaarde -l- W. Packet -e- 22.30 u. -m- inkom 50 F.

7

Aalter. Mossenwandeling in "Het Leen", Provinciaal Domein Eeklo -b- 14 u. parking Het Leen -l- M. Van Moerkerke -e- 16.30 u.

Antwerpen-Zuid. Landschapswandeling met vogeldeterminatie op de Kalmthoutse Heide. -b- 8.30 u. station Oude God, Mortsel, 9.15 u. parking langs verbindingsweg in reservaat. -l- W. Van Spaendonck -e- 17 u. -m- laarzen, regenkleedij, picknick.

Arendonk. Beheerswerken in "Het Goorke" -b- 9 u. brug over de Wamp i.d. Asselbergen -l- A. Van de Pol -e- 17 u.

Brugge. Poldertocht tussen Brugge en Zeebrugge: observatie van dieren- en vogelleven in de polder. -b- 13.30 u. hoofdingang station Brugge -l- G. Orbie -e- 18 u. -m- verrekijker, laarzen.

Brussel. Voormiddag in het Park van Tervuren: wandeling langs de parkvijvers, observatie van het baltsgedrag bij de fuut. -b- 8.30 u. terminus tram 44 bij ingang van het Afrika-museum, Tervuren -l- W. Penninckx -e- 12.30 u.

Denderland. Maandelijkse Osbroekwandeling: Mossen -b- 10 u. cafétaria Osbroekstadion, Burg. Blankaertdreef, Aalst -l- P. Tolleneer -e- 12 u.

Gent. Rondleiding in de plantentuin van de RUG: lenteflora in eigen land en andere streken. -b- 10 u. ingang van de tuin, Ledeganckstraat, Gent -l- H. Evrard -e- 12 u.

Geraardsbergen. Knoppenwandeling in Trimpontbos. -b- 14 u. kerk Everbeek Boven -l- J. Bracquené -e- 17.30 u.

Land van Waas-Zuid. Observatie en vogelstudie op Blokkersdijk. -b- 8 u. stadhuis Sint-Niklaas, 8.30 u. manège Linkeroever -l- F. Daniels -e- 11.30 u.

Midden-Kempen. Vroege lentewandeling over de Moeren: voorjaarsrek en eerste zomervogels en het waterbeheersingsplan in het Torenbroek. -b- 8.30 u. Abdij van Postel, 8.45 u. De Moeren -l- J. Wijnants -e- 12.15 u.

Midden-Limburg. Met eigen wagens naar Flevoland: vogelobservatie -b- 6.30 u. parking bij de Fraters te Zonhoven, 8.30 u. Almere -l- S. Bloemen -e- 19 u. -m- kijker, picknick.

Ninove. Voorjaarsexcursie in de Kwaadbroeken te Pollare -b- 14.30 u. Ex-zagerij Hokipal Pollare Dorp te Pollare -l- H. De Kegel -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijkers en veldgidsen.

Noord-Limburg. Infodag over het snoeien en bevoeien van de populieren. -b- 9 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel kolonie -l- A. Mertens -e- 12.30 u.

Noord-Limburg. Educatieve wandeling over voorjaarsbloei. -b- 10 u. Wateringen, Bredase Dijk, Lommel kolonie -l- V. Wijnen -e- 12.15 u.

Schelde - Leie. Natuurwandeling in het Kluisbos: typische seizoengebonden bosfenomenen. -b- 9.30 u. parking recreatieoord Kluisbos te Ruin -l- D. Seigneur -e- 11.30 u. -m- kijker en laarzen.

Schelde - Leie. Natuurwandeling rond bosbeheer in de Spitaelsbossen. -b- 14 u. café 't Stokerijtje, Wortegemstraat, weg Oudenaarde-Wortegem -l- L. Kinds -e- 17 u. -m- laarzen, kijker.

Schelde-Leie. Op zoek naar de eerste lentevervalschen in de natuur. -b- 14.30 u. kerk Lovendegem -l- J. Vanheuverwyn -e- 17.30 u.

Turnhout. Uitstap naar Frans Segersreservaat: voorjaarsflora. -b- 14 u. restaurant de 4 jaargetijden, Stw.op Gierle, Turnhout (kruising E34) -l- P. Prinsen -e- 17 u.

Zwalmvallei. Bezoek aan een kleinschalig cultuurlandschap met aandacht voor de natuur. -b- 14 u. kerk Erwetegem -l- K. Van Den Berge -e- 17 u.

10

Noord-Limburg. Natuurexploratie en vogelwaarneming -b- 14 u. Wateringhuis Oude Maai Lommel kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

12

Denderland. Dialezing: natuurrijkdom in Polen -b- 20 u. zaal 't Capucientje, hoek Capucienenaan en St. Jobstraat, Aalst -l- F. Van den Bossche -e- 23 u.

Noorderkempen. Gerard Mornie leidt ons doorheen Israël. -b- 20 u. Gildenhuis, Essen-Centrum -l- G. Mornie -e- 22.30 u. -m- Info: H. Jacobs 03/667 69 51.

13

Aalter. Voordracht- en dia-avond: "Levenswijze, voorkomen en voortplanting van spinnen. -b- 20 u. Cultureel Centrum, Stationstr. 47, Aalter -l- B. Goethals -e- 22.30 u.

Antwerpen-Zuid. Mossentocht in Fort 7 -b- 9 u. Fort 7, Le-gerstraat 40, Wilrijk -l- H. De Ceulaer -e- 12 u. -m- loep, laarzen.

Bree. Diareeks: de vogels van Shetland. -b- 20 u. auditorium, bibliotheek Bree -l- R. Moors -e- 22.30 u.

Denderland. 13 en 14 maart: Watervogeltellingen: info F. Schoeters -l- F. Schoeters

Fruitstreek. Vogelgeluiden stap voor stap. -b- 7 u. hoofdingang kasteel Duras -l- Y. Princen -e- 10 u.

Geraardsbergen. Braakballen pluizen: educatieve les over het onderzoeken en determineren van braakballen -b- 14 u. Koetsenhuis, Abdij Geraardsbergen -l- K. Steenhoudt -e- 17.30 u.

Kievit. Algemene ledenavond met dia's van eigen leden (levenswijze van spinnen door J. Bosselaers). -b- 20 u. zaal Lambeer, Vredestraat, Beerse -l- E. Dockx -e- 22.45 u.

Lier. Vogelobservatie Haven van Antwerpen, Blokkersdijk, Schorren van Doel, Saaftinge (eigen wagens) -b- 8 u. station Lier, 8.45 u. observatiehut Blokkersdijk 'Antwerpen linkeroever, expresweg Zelzate -l- T. Depauw -e- 17.30 u.

Noord-Limburg. Infodag over het zoeken in de vloeivelden -b- 9 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel kolonie -l- A. Mertens -e- 12.30 u.

Scheldeland. Dia-voordracht: Europese adders door R. Jooris -b- 20 u. zaal Werkmanshuis, Markt Wetteren -l- R. Jooris -e- 23 u.

Voorkempen. Ledenavond en etentje. Info: Michel Wens 03/312 45 80 -b- 19 u. Heemhuis Scilla, A. Van De Sandelaan 4, Schilde -l- F. Kerstens -e- 24 u.

14

Bree. Vogelwerkgroep: vogels inventariseren in aankoopgebied. -b- 7 u. Wielewaal lokaal, Grauwe Torenwal, Bree -l- J. Jacobs -e- 11.30 u.

Brugge. Watervogeltelling in de Brugse haven: IWRB-watervogelonderzoek. -b- 9 u. café Drie Zwanen, Dudzele -l- F. De Scheemaeker -e- 12 u. -m- verrekijker en telescoop.

Brussel. Jaarlijkse ledenvergadering voorafgegaan door wandeling in het Scheutbos en dia's over Noorwegen-reis. -b- 14 u. Scheutbos, 16.30 u. CC De Westrand, Dilbeek -l- L. Mertens -e- 19.30 u.

Hageland-Demervallei. Voorjaarswandeling te Messelbroek met bezoek aan het vogelasiel. -b- 14 u. kerk Messelbroek -l- H. Ceusters -e- 17 u.

Kievit. Op zoek naar grutto's en roeken in de Noorderkempen. -b- 9 u. kerk Beerse-centrum, 9.30 u. plein van Wortel (Hoogstraten) -l- J. Joris -e- 12 u.

Mandelstreek. Openbare geleide wandeling in het natuurreservaat "De Mandelhoek" -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterweg, Ingelmunster -l- L. Decooman -e- 12 u.

Meetjesland. Dagtocht naar Walcheren en Schouwen-Duiveland: op zoek naar overwinterende eenden en steltlopers. -b- 7.45 u. markt Eeklo -l- M. Boone -e- 17 u.

Midden-Kempen. IWRB-watervogeltellingen op alle plassen van regio. Halve dagtocht met eigen vervoer. -b- 8.30 u. Brug Mol-Donk (parking NZM) -l- J. Sas -e- 12.30 u.

Nete en Aa. Spechtentocht in de omgeving van het Olensbroek te Herentals -b- 8 u. Netebrug op de ring te Herentals -l- E. Vercammen -e- 12 u.

Netevallei. Natuurwandeling Kruiskensberg Bevel -b- 14.30 u. kapel van Kruiskensberg -l- C. Segaert -e- 17 u.

Ninove. Maandelijks wandeling in het Neigembos: ontwaken van de natuur, studie van mossen. -b- 14.30 u. kapel van Bevingen te Neigem -l- J. Cox -e- 17 u. -m- laarzen, loep, verrekijkers en veldgidsen.

Noord-Limburg. Maandelijks vogeltelling en waarneming -b- 8 u. kruispunt Lommel-Barrier, 8.30 u. Sahara, Lommel -l- M. Emmers -e- 12.30 u.

Schelde - Leie. Vogelwaarnemingen te Zingem: overwinterende watervogels -b- 8.45 u. Scheldebrug, Zingem -l- J. Vanheueverswyn -e- 11.30 u. -m- laarzen, kijker.

Schelde - Leie. Sneeuwklaktocht ten zuiden van Ronse. -b- 13.45 u. station van Ronse -l- J. Vanheueverswyn -e- 17 u. -m- laarzen, kijker.

Zuid-Limburg. Busreis naar Zeeland -b- 7 u. parking achter het college te Bilzen -l- Vandebroek -e- 19.30 u.

Zuid-West-Vlaanderen. Studieuittap: lente in Harchies; fauna en flora. -b- 7 u. Conservatoriumplein, Kortrijk, 8 u. afrit 27, Waalse autostrade -l- J.M. Cottyn -e- 11.30 u.

17

Noorderkempen. Uilenfietstocht (gaat bij regen echter niet door) -b- 21 u. parking station Essen -l- F. Broos -e- 23.30 u. -m- Info: F. Broos 03/667 43 52.

Noord-Limburg. Natuurexploratie en vogelwaarneming -b- 14 u. Wateringhuis Oude Maai Lommel kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

19

Merelbeke-Melle. Algemene ledenavond met eetfestijn, diareeks over de Argonne en gezellig samenzijn. -b- 19.30 u. zaal Driekoningen, Dorp, Merelbeke. (voor 10/03, 500 F op rek.442-1014181-76 afd. Merelbeke -l- G. De Meulemeester -e- 24 u.

20

Antwerpen-Centrum. Ledenavond: Inschr.600 F rek.000-0470926-88 van J. Vennekens-Borgerhout voor 6 maart. -b- 17 u. parochiecentrum De Geesten, Waterstraat 8, Ekeren -l- -e-

Denderland. Internationale watervogeltellingen: info Fonny Schoeters 052/21 16 13 -l- F. Schoeters

Denderland. Beheerswerken in de Wellemersse -b- 9 u. spooroverweg Wellemerssestraat Welle -l- B. De Bruyn -e- 16 u.

Gent. Diavoordracht door Stef Smet: Joegoslavië, Montenegro, de meren, het landschap, de historische steden. -b- 20 u. Dienstencentrum Gentbrugge, Braemkasteelstraat, Gentbrugge -l- E. Van Renterghem -e- 22.30 u.

Lier. "Werkersavond": Debat: beheerswerken met grote mechanische middelen; voor- en nadelen. -b- 20 u. clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier -l- F. Wuyts -e- 23 u.

Lier. Snoeiles o.l.v. F. Nauwelaerts van de Nationale Boomgaardenstichting: Het onderhoud van een oude boomgaard. -b- 14 u. ingang domein Koningshooikt, Tallaerthof dreef, Lier -l- Y. Peeters -e- 17 u.

Netevallei. Plantactie in de Wishagen (Netevallei): planten van houtkant in het wielewaalreservaat -b- 10 u. en 13.30 u. Lodijkbrug -l- W. Wouters -e- 17 u. -m- spade.

Noord-Limburg. Infodag over het zoeken in de vloeivelden. -b- 9 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel kolonie -l- A. Mertens -e- 12.30 u.

Noord-Limburg. Diavoorstelling over de activiteiten en prestaties van de Wielewaal Noord-Limburg 1992 -b- 20 u. Palethe, Kerkstraat Overpelt -l- A. Mertens -e- 23 u.

Rupelstreek. Start-Info-Avond Wielewaal Rupelstreek met toespraak door H. Franckx, diareksen en tentoonstelling Gerald Driessens. -b- 19.45 u. Hal Gemeentehuis Fabiolalaan 55, Schelle -l- E. De Keersmaecker -e- 22.30 u.

Schelde-Leie. Diavoordracht over Schotland en natuurquiz. (Inschr.091/84 43 82) -b- 20.30 u. zaal Ter Wilgen, Poelstraat, Deinze -l- P. Van Ceunebroeck -e- 23 u.

Wulp. Diavoordracht door gebroeders De Knijf over Canada. -b- 19.30 u. De Heischuur, Schuurhoven 2, Oud-Turnhout -l- L. Cuylaerts -e- 23 u.

21

Antwerpen-Zuid. Vogels aan de Oostkust. -b- 7.30 u. eigen wagens, station Oude God, Mortsel -l- W. Boeykens -e- 16.30 u. -m- laarzen, kijker, telescoop, vogel- en schelpengids, picknick.

Arendonk. Wandeling naar de natuurreservaten "Korhaan" en "Braekeleer" te Arendonk -b- 9 u. parking restaurant Den Hertog, Vliegveld Oud-Turnhout -l- J. Segers -e- 12.30 u.

Brussel. Voormiddag in de Paulinapolder: studie van waad-, strand- en zeevogels -b- 8 u. metrostation Houba-Brugman te Brussel -l- H. De Coninck -e- 12 u.

Gent. Wandeling in het H. Geestgoed te Munte: waarnemen van de spechten, boomklevers en andere vroege lentevogels. -b- 6.45 u. kerk Merelbeke-centrum, 7 u. H. Geestgoed, ingang bos, Bosstraat, Merelbeke-Munte -l- E. Van Renterghem -e- 11 u.

Geraardsbergen. Mossenwandeling in Trimpontbos. -b- 14 u. kerk Everbeek Boven -l- J. De Ruysen -e- 17.30 u.

Klein-Brabant. Lentetocht Bourgoyen Ossemeersen -b- 13 u. Delhaize Reet en Stael Borco, 14 u. onthaalcentrum De Grutto, Mahatma Gandhistraat, Gent -l- H. Van Doorslaer -e- 17 u.

Land van Waas-Noord. Kregen en polders van Wachtebeke en Moerbeke. -b- 13.30 u. markt Stekene, 14 u. Pereboomsgat Moerbeke -l- G. Du Cheyne -e- 17 u.

Maasland. Lentewandeling Schulensbroek: voorjaarsbloeiërs -b- 7.30 u. markt Maasmechelen, 8.30 u. ingang Schulensbroek (eigen vervoer) -l- M. Stevens -e- 12.30 u.

Midden-Kempen. Lentewandeling naar de Wurft en omgeving: observatie van baltsende roofvogels en eerste voorjaarszangers. -b- 9 u. taverne De Witte Haas (brug Dessel-Witgoor) -l- F. Vreysen -e- 12.30 u.

Midden-Limburg. Wandeling op Platwijers: vogel- en natuureducatie -b- 9 u. Paalsteen, eind Paalsteenstraat, Hasselt -l- E. Schorpion -e- 12 u. -m- kijker, laarzen, vogelgids.

Nete en Aa. Tocht in de omgeving De Wurft te Mol-Postel -b- 8.30 u. parking Klein Sas te Herentals, 9 u. café De Witte Haas, Kanaalbrug Witgoor -l- J. Sas -e- 12 u.

Noord-Limburg. Voorjaarsuitstap in de Dommelvallei: bekijken hoe waardevol de percelen zijn die zijn aangekocht -b- 8.30 u. kerk van Eksel, 9 u. Dommelvallei -l- A. Geuens -e- 12.30 u.

Oostende. Vogelstudiedag in het Zwin. -b- 9 u. parking J. Bauwensschool, Mercatorlaan, Oostende -l- R. Lagrou -e- 17.30 u.

Scheldeland. Dagtocht naar Uitkerkse polder en Zwin. -b- 8 u. markt Wetteren, 9 u. kerk Uitkerke (Blankenberge), 15 u. ingang Zwin, Knokke -l- D. Content -e- 18 u.

Schelde-Leie. Natuurwandeling te Lozer: paddenoverzetactie en andere lenteverstijpselen. -b- 14 u. kerk Lozer, Lozerstraat -l- E. Saveyn -e- 17 u.

'sHeerenbosch. Een dagje "Zoniën": geleid bezoek aan het Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal en wandeling in de vallei van Groenendaal -b- 9 u. Boskapel, Kasteelstraat, Buggenhout, 10 u. Educatief Bosbouwcentrum, Duboislaan 2, Hoeilaart -l- G. Van Gucht.

Turnhout. Steltlopersuitstap Noorden van Turnhout -b- 14 u. Theobalduskapel, Paterstraat -l- P. Geerts -e- 20 u.

Westkust. Waad- en trekvogels. -b- 14.30 u. Albertmonument, Nieuwpoort -l- P. Dewulf -e- 17.30 u.

Zuid-Limburg. Deelname aan de Natuurbeurs te Hoeselt -b- 10 u. Cultureel Centrum ter Kommen, Hoeselt -l- Vandebroek

Zwalmvallei. Lentewandeling in het narcissenbos van Lombise (Henegouwen) -b- 13.45 u. markt Zottegem -l- K. Van den Berge -e- 18 u.

24

Noord-Limburg. Natuurexploratie en vogelwaarneming -b- 14 u. Wateringhuis Oude Maai Lommel kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

25

Brugge. Diavoordrachten: Natuur in de Verenigde Staten door F. Willemijns en Marocco door F. Deruwe -b- 20 u. Chalet Retorica te Sint-Michiels -l- P. Tijsebaert -e- 23 u.

26

Denderland. Algemene ledenvergadering. Voor maaltijd vooraf inschr. De Meester 052/21 09 21 -b- 19 u. Hof Ten Dale, Kerkveldstraat 31, Mere -l- N. De Meester -e- 24 u.

Lier. Werkgroep Botanie stelt zijn programma op voor 1993 -b- 20 u. clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier -l- A. De Jonghe -e- 23 u.

Meetjesland. Diamontage: Mallorca en Fuertaventura -b- 20 u. Stadauditorium, Garenstraat, Eeklo -l- M. Boone -e- 22.30 u.

27

Lier. Les in het snoeien van hoogstamfruitbomen -b- 14 u. Tallaerthof, Tallaerthof dreef, Koningshooikt, Lier -l- Y. Peeters -e- 17 u.

Merelbeke-Melle. Wandeling in de Scheldevallei met bezoek aan de Putten te Melsen: lentebloeiërs en vogels -b- 14 u. kerk Merelbeke-Centrum, 14.15 u. St.-Elouikapel, Gaverse Stwg Merelbeke -l- G. De Meulemeester -e- 17 u.

Zuid-West-Vlaanderen. Diavoordracht: Orchideeën en kalkgraslanden, uitleg i.f.v. de geplande busreis in juni. -b- 20.15 u. concertstudio, Kortrijk -l- D. Dubois -e- 22.30 u.

28

Antwerpen-Zuid. Amfibieën- en reptielentocht op Brasschaatse Heide -b- 13.30 u. eigen wagens, station Oude God, Mortsel -l- T. Wuyts -e- 17 u. -m- laarzen.

Bree. Vogelwerkgroep: vogels inventariseren in aankoopgebied -b- 8 u. lokaal Wielewaal, Grauwe Torenwal, Bree -l- J. Jacobs -e- 11.45 u.

Bree. Wandeling Mariahof: vogels observeren -b- 8 u. lokaal Wielewaal, Grauwe Torenwal, Bree -l- P. Hermans -e- 11.30 u.

Brussel. Voormiddag in het Solvay-domein: algemene natuurwandeling met aandacht voor bomen, planten, vogels -b- 8.30 u. station Groenendaal, 8.45 u. ingang domein Stwg Groenendaal naar La Hulpe -l- S. Beke -e- 12.30 u.

Geraardsbergen. Geomorfologische wandeling te Oosterzele en bezoek archeol. museum. -b- 13.30 u. Vesten te Geraardsbergen, 14 u. Balem -l- W. Boonen -e- 18 u.

Mandelstreek. Lentewandeling: voorjaarsbloeiërs, namiddag: wandeling te Clairemarais -b- 8 u. Polenplein, Roeselare, 9 u. kerk Loker -l- P. Ingelaere -e- 11.30 u.

Mandelstreek. Openbare geleide wandeling in het natuurreservaat De Mandelhoek -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterweg, Ingelmunster -l- L. De Cooman -e- 12 u.

Mandelstreek. Lentewandeling met de voorjaarsbloei. -b- 14 u. Sterreboos, Moorseelesteenweg, Rumbeke -l- W. Stock -e- 17 u.

Noorderkempen. Steltlopers Kreekrak en omgeving. (aangeven voor 22/03/93 F. Broos 03/667 43 52 -b- 7.30 u. kerk O.L.-Vrouw, Essen-Centrum -l- F. Broos -e- 12.30 u.

Schelde-Leie. Natuurwandeling in de omgeving van de oude Leiearmen te Olsene -b- 14 u. parking nieuwe begraafplaats in omgeving Kerkhoek te Olsene -l- W. Packet -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker.

Schelde-Leie. Vroege morgenwandeling te Elsegem, omgeving oude Schelde-arm -b- 7 u. parking Dancing Barbas, Kortrijkstraat 58, Wortegem-Petegem -l- A. Wandels -e- 10 u. -m- laarzen, verrekijker.

Wulp. Voorjaarswandeling De Laks: voorjaarsbloeiërs, vogelgedrag. -b- 8 u. kerk St Antonius Oosthoven, 8.15 u. Bijenpark, Hoge Mierdse Weg Oud-Turnhout -l- L. Cuylaerts -e- 12 u.

31

Noord-Limburg. Natuurexploratie en vogelwaarneming -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-Kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

APRIL

3

Geraardsbergen. Uilentocht: de Steenuil -b- 20 u. kerk Grimminge -l- K. Steenhoudt -e- 23 u.

Lier. De Hoge Venen: op zoek naar Grijskopspecht, Ruigpootuil en Oehoe -b- 7 u. station Lier, (eigen wagens) 8.30 u. afdamming Vesder, Eupen -l- J. Arras -e- 18 u.

Midden-Limburg. Amfibieënwandeling op de Teut te Zonhoven: luisteren naar de rugstreeppad -b- 20 u. parking Donderslagse weg aan de voet van de Teut, Zonhoven -l- M. Schepers -e- 22.30 u. -m- stevig schoeisel.

Netevallei. Diavoordracht over Mali door Lode Van Dievel. -b- 20 u. Wielewaallokaal, Leopoldlei 81, Heist-o/d-Berg -l- L. Van Dievel -e- 22.30 u.

Turnhout. Filmavond: natuur in Amerika door John Bax. -b- 20 u. Heischuur, Schuurhoven 1, Oud-Turnhout -l- J. Appels -e- 23 u.

4

Antwerpen-Centrum. Namiddagwandeling in Kreukeldonck te Ranst. -b- 13.30 u. kerk van Ranst -l- K. Labens -e- 17 u. -m- laarzen.

Antwerpen-Zuid. Vogeltocht Walcheren-Noord Beveland -b- 7 u. eigen wagens, station Oude God, Mortsel -l- L. Van Schoor -e- 18 u. -m- guldens, kijker, telescoop, picknick, wandelschoenen.

Bree. Vogelwerkgroep: inventarisatie aankoopgebied Aa-Beeckvallei -b- 7 u. Wielewaalokaal Bree -l- J. Jacobs -e- 11.30 u.

Brugge. De ontwakende natuur langs de Krinkeldijk: Damme, Oostkerke en Hoek; fauna en flora -b- 13.30 u. Dampoort, Brugge, 14 u. Stadswallen, Damme -l- F. De Scheemaeker -e- 17 u. -m- verrekijker en laarzen.

Brussel. Wandeling in Liedekerke Bos. -b- 8.15 u. metrostation Houba-Brugman, 9 u. ingang Liedekerke Bos, Scheifhoutstr., Liedekerke -l- S. Bronselaer -e- 12.30 u.

Denderland. Conservatorwandeling Wellemeersen -b- 14 u. infobord Rodestraat te Welle -l- B. De Bruyn -e- 17 u.

Denderland. Werkgroep Botanische: inventarisatie km-hok D3 46 33 Vlierzele Papegeum -b- 8.30 u. parking Stedelijk kerkhof, Leo de Béthunelaan, Aalst -l- L. Annaert -e- 12 u.

Denderland. Maandelijkse Osbroekwandeling: voorjaarsbloei -b- 10 u. cafetaria Osbroekstadion, Burg. Blankaertdreef, Aalst -l- I. Singeleyn -e- 12 u.

Hageland-Demervallei. Tweemaandelijks Wielewaalwandeling -b- 14 u. Abdij Averbode -l- J. Janssens -e- 17 u.

Land van Waas-Zuid. Fondatie in Sinaai: observatie van zangvogels. -b- 8 u. stadhuis Sint-Niklaas, 8.30 u. Dries te Sinaai -l- F. Daniels -e- 12 u.

Meetjesland. Voorjaarswandeling naar de Axelse Kreek: grutto's, zomertalingen en de laatste doortrekkers. -b- 13.30 u. markt Eeklo, 14 u. Axelse kreek, Vissersverkorting, Axel -l- C. Bruggeman -e- 16.30 u.

Midden-Kempen. Voorjaarsexcursie door De Graef (Retie) en langs De Wateringen (Mol-Postel): weidevogels en voorjaarsrek -b- 8.30 u. kanaalbrug 2 (weg Retie-Postel) -l- J. De Schepper -e- 12.30 u.

Ninove. Excursie in de Wellemeersen -b- 14.30 u. infobord Wellemeersen, Rodestraat, Denderleeuw -l- W. Mertens -e- 17 u. -m- laarzen.

Noord-Limburg. Natuurexploratie: voorjaarsbloemen + zang en roofvogels waarnemen. -b- 8 u. kanaalbrug 12, van Lommel naar Luyksgestel -l- M. Emmers -e- 12.30 u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie en broedvogels waarnemen -b- 10 u. Wateringen, Bredase dijk, Lommel-Kolonie -l- V. Wijnen -e- 12.30 u.

Schelde-Leie. Natuurwandeling in het Kluisbos: typisch seizoengebonden bosfenomenen. -b- 9.30 u. parking recreatieoord Kluisbos te Ruien -l- D. Seigneur -e- 11.30 u. -m- verrekijker, laarzen.

'sHeerenbosch. Natuurwandeling domein Marselaer en de waterwinning te Malderen. -b- 14.15 u. kerk Malderen, 14.30 u. Zwaantje, Kruisheide, Malderen -l- W. Van Ingelgem -e- 17.30 u.

Zuid-Limburg. Wandeling: voorjaarsbloei in de Kattenberg -b- 14 u. aan de Kimpel te Bilzen -l- J. Vandebroek -e- 17.30 u.

Zwalmvallei. Bezoek aan het Neigembos: voorjaarsflora -b- 14 u. markt Zottegem -l- P. De Clercq -e- 18 u.

5

Noord-Limburg. Werkvergadering: verzending van de Zonnedaauw nr.2 -b- 20 u. Farn. Poorters, Kraanstraat 2, Overpelt -l- E. Wellens -e- 23 u.

7

Noord-Limburg. Natuurexploratie: voorjaarsbloemen en bloei -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

11

Mandelstreke. Openbare geleide wandeling in het natuurreservaat De Mandelhoek -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterweg, Ingelmunster -l- V. Vandewalle -e- 12 u.

Ninove. Maandelijkse wandeling Neigembos: voorjaarsbloei, vogelzang -b- 14.30 u. kapel van Bevingen Neigem -l- R. De Dyn -e- 17 u. -m- verrekijkers en loep.

Westkust. Studie weidevogels en trekvogels in de broeken langs de IJzer. -b- 14 u. brug Fintele -l- E.H. Demarey -e- 17 u. -m- laarzen.

12

Antwerpen-Zuid. De Weverbossen -b- 8.30 u. eigen wagens, station Oude God, Mortsel -l- F. De Cock -e- 12 u. -m- laarzen, picknick.

Antwerpen-Zuid. Kesselse Heide -b- 14 u. parking café Badhuis, grens Emblem-Kessel -l- F. De Cock -e- 17 u. -m- laarzen.

Gent. Wandeling door het Gentbos en omgeving: de prille ontluikende lente in het bos. -b- 9 u. Hollebeekvijver, L. Volckaertdreef, Merelbeke -l- W. Sierens -e- 12 u.

Kievit. Op zoek naar regenwulpen in de Kalmthoutse heide -b- 15 u. kerk Beerse-centrum -l- L. Berckvens -e- 21 u.

Lier. Wandeling Tallaerthof: parklandschap, paddenvoort-plantingsvijver, veedrinkpoel -b- 13.45 u. station Lier, 14 u. ingang domein, Tallaerthofdreef, Koningshooikt -l- Y. Peeters -e- 17.30 u. -m- kijker, stevig schoeisel.

Netevallei. Paaswandeling in het Tallaerthof te Koningshooikt -b- 13.45 u. station Heist-o/d-Berg -l- J. Holsters -e- 16.30 u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie: bosbewoners en weidevogels -b- 13 u. Bosven, Heihoevestraat, Hechtel -l- A. Geuens -e- 16.30 u.

Noord-Limburg. Educatieve wandeling: weidevogels -b- 8 u. KMW bedrijf, 8.30 u. Militair domein, Helchteren -l- A. Mertens -e- 12 u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie: zang- en watervogels observeren -b- 8 u. parking over de brug Kaulille-Lozen, 8.30 u. Lozerheide, Bochoit -l- J. Korsten -e- 12.30 u.

Schelde-Leie. Natuurwandeling in het Heilig Geestgoed te Munte: voorjaarsbloei in het bos. -b- 14 u. kerk Munte -l- F. De Groote -e- 17 u.

14

Noord-Limburg. Natuurexploratie: voorjaarsbloemen- en bloei -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

17

Brussel. Namiddag in het Zoniënwood: plantenwandeling -b- 14 u. station van Groenendaal -l- F. Fleurbay -e- 17 u.

Fruitstreek. Vogelgeluiden stap voor stap (deel 2) - Horne Bos -b- 6 u. kerk Rukkelingen -l- Y. Princen -e- 9.30 u. -m- laarzen.

Lier. Lesavond: gebruik van de flora. -b- 20 u. Clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier -l- N. Van Aerschot -e- 23 u.

Noord-Limburg. Diavoordracht Natuur in Hongarije -b- 20 u. Palethe, Jeugdlaan 2 Overpelt -l- T. Geuskens -e- 23 u.

Schelde-Leie. Plantenstudie met inventarisatie van een kilometerhok te Ruien. In het Kluisbos leren werken met de flora. -b- 14 u. parking recreatieoord Kluisbos te Ruien -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- flora, loep, laarzen.

'sHeerenbosch. Cursus: natuurtuinen, zelf ontwerpen en aanleggen: tuinbezoeken met begeleiding. (vooraf inschrijven 052/33 02 42) -b- 13.45 u. Stationsplein, Buggenhout -l- M. Aerts -e- 17.30 u.

Zuid-West-Vlaanderen. Wandeling op het Kraibos: evolutie van het gebied ten gevolge van beheerswerken -b- 14 u. Sint Pietersbrug, Moen -l- W. Pauwels -e- 16 u.

18

Aalter. Voorjaarsbloei in het Park van Poeke -b- 14.30 u. kerk van Poeke, 14.45 u. park van Poeke -l- M. Van Moerkerke -e- 17 u.

Antwerpen-Zuid. Het Hallerbos in voorjaarstooi -b- 8.30 u. eigen wagens, station Oude God, Mortsel -l- F. De Cock -e- 17 u. -m- laarzen, picknick, kijker, vogelgids en flora.

Brugge. Paleontologie op strand voor het Zwin: schelpen, fossielen, roegkiezen, haaietanden. -b- 13.30 u. hoofd-ingang station Brugge, 14.10 u. ingang Zwin, Knokke -l- J. V. Steenkiste -e- 17.30 u. -m- potjes, doosjes, schelpengids.

Demer en Dijle. Bezoek aan het Vorsdonkbroek te Betekom -b- 14 u. kerk van Betekom, 14.15 u. Vorsdonkbroek -l- D. Schoovaerts -e- 17 u.

Denderland. Vogels observeren in Uitbergen en de Kalkense Meersen -b- 14 u. kerk Schellebelle -l- W. D'Haeseleer -e- 17 u.

Geraardsbergen. Geleid bezoek vissentoonstelling Leefmilieu Geraardsbergen -b- 14 u. Koetsenhuis, Geraardsbergen -l- W. Boonen -e- 17 u.

Haagland-De Mervallei. Voorjaarsrek en de eerste zangvogels in het Zammels Broek -b- 8 u. kerk Zammel -l- H. Berghmans -e- 12 u.

Klein-Brabant. Blauwborstwandeling -b- 8.15 u. Delhaize, Reet, 8.30 u. Staels Borco -l- H. D'Hertefelt -e- 12 u.

Lier. Werkgroep Botanica inventariseert km-hok te Han-sur-Lesse -b- 7.30 u. station Lier -l- A. De Jonghe -e- 17 u. -m- drank en picknick, flora en loep.

Maasland. Dagtocht eigen vervoer naar Bernissart (omgeving Mons): bosgebied en vijvers -b- 7 u. markt Maasmechelen -l- M. Stevens -e- 16 u. -m- picknick, laarzen, verrekijker.

Mandelstreek. Daguitstap naar het meer van Virelles -b- 7 u. Polenplein te Roeselare -l- L. Demarez -e- 20 u.

Midden-Kempen. Excursie De Maat: voorjaarsbloei en -zangers, namiddag excursie Sluismeer en Broekbeemden (Mol-Sluis) -b- 9 u. Brug Sas 3 (weg Mol-Postel), 14 u. parochiecentrum Mol-Sluis achter kerk -l- J. Sas -e- 17 u.

Midden-Limburg. Lentewandeling in de Herckenrodebossen: voorjaarsbloemen en vogels -b- 9 u. zaal Kermeta -l- R. Jacobs -e- 12 u.

Midden-Limburg. Wandeling Platwijers: vogel en natuur -b- 9 u. Paalsteen, eind Paalsteenstraat, Hasselt -l- M. Lodewijcks -e- 12 u. -m- kijker en laarzen.

Netevallei. Vroegochtendwandeling Netevallei: luisteren en observeren zangvogels -b- 6 u. Lodijkbrug, Herental-sestwg, Heist-o/d-Berg -l- S. Wuyts -e- 10 u.

Netevallei. Boswandeling in de Averegeten: lentebloei -b- 14.30 u. Grote Parking, Boonmarkt, Hallaar -l- C. Segaert -e- 17 u.

Ninove. Lentewandeling Denderhoutem -b- 14.30 u. kerk Denderhoutem -l- P. Coeckelberghs -e- 17 u. -m- verre-kijker, loepe.

Schelde-Leie. Vroege morgenwandeling te Elsegem, omgeving Oude Schelde-arm -b- 6 u. parking Dancing Barbas, Kortrijkstraat 58, Wortegem-Petegem -l- A. Wandels -e- 9 u. -m- laarzen, verrekijker.

Schelde-Leie. Lenteobservatie van voorjaarsflora langs de Zwalm te Michelbeke -b- 14 u. Oude Station, Berendries, centrum Michelbeke -l- P. Geeroms -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker.

'sHeerenbosch. Bloesemtocht naar de Limburgse hoogstamboomgaarden.(Bustocht) -b- 8 u. -l- P. Van den Berghe -e- 20 u.

Stern. Wandeling door de Leiemeersen. -b- 14.30 u. kerk St.Martens-Latem -l- W. De Meester -e- 17 u.

Wulp. Lentewandeling in en om de Liereman. -b- 9 u. Kerkplein, St.Bavo (centrum Oud-Turnhout), 9.15 u. Informatiebord Broederspleinen -l- D. Geysels -e- 12 u.

21

Noord-Limburg. Natuurexploratie: voorjaarsbloemen- en bloei -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

23

Midden-Kempen. Rugstreeppaddentocht en vleermuizen -b- 20 u. Brug Sas 3 (weg Mol-Postel) -l- J. Sas -e- 22.30 u.

24

Brussel. Voormiddag kerkhof Evere: vogelwandeling -b- 8 u. hoofdingang Kerkhof -l- E. Toorman -e- 11 u.

Lier. Wandeling door landschap dat sporen draagt van abdij van Nazareth en Sint Gummarus -b- 13.30 u. station Lier, 14 u. IONA instituut, Nieuwe Bevelsesteenweg 66, Kessel-Nijlen -l- C. Peeters -e- 17.30 u. -m- stevig schoeisel.

Merelbeke-Melle. Voorjaarswandeling Merelbeekse bossen: initiatie lentebloei -b- 14 u. Merelbeke-centrum, kerk -l- G. De Meulemeester -e- 17 u.

25

Aalter. Vlaamse Ardennendag: wandeling te Louis-Marie: Muziekbos en te Kwaremont. -b- 7.45 u. Rond Punt te Aalter, 9 u. kerk Louise-Marie -l- J. Pauwels -e- 17 u.

Antwerpen-Centrum. Vlaamse Ardennendag i.s.m. afdeling Lier. -b- 7.30 u. Atheneum Antwerpen -l- R. Huysmans

Antwerpen-Zuid. Vlaamse Ardennendag -b- 7.30 u. eigen wagens, station Oude God, Mortsel -l- P. Dictus -e- 17 u. -m- stevig schoeisel, flora, picknick.

Bree. Vlaamse Ardennendag: een open landschapswandeling en een bronboswandeling -b- 6.15 u. Wielewaallokaal, Grauwe Torenwal, Bree -l- P. Hermans -e- 17 u.

Denderland. Vlaamse Ardennendag -b- 8 u. station Aalst, 9 u. kerk Sint Kornelius-Horebeke -l- P. Declercq -e- 17 u.

Gent. Vlaamse Ardennendag. Voormiddag: Zulzeke, namiddag: Zwalmvallei -b- 8 u. Sint Pietersplein, Gent, 9 u. kerk van Zulzeke -l- K. Van Beirs -e- 17 u.

Geraardsbergen. Vlaamse Ardennendag: voorjaarswande -ling Kapellenbos en Trimontbos: flora en avifauna vd streek -b- 8 u. kerk Everbeek Boven -l- W. Boonen -e- 12 u.

Land van Waas Zuid. Studie van de lenteflora: bezoek aan het Etbos -b- 13.30 u. stadhuis Sint-Niklaas, 14 u. Etboshoeve -l- J. Francis -e- 16.30 u.

Lier. Vlaamse Ardennendag: voormiddag: Oude Spoorweg, Ronse, Namiddag: Parkebos -b- 7 u. station Lier, 9 u. station Ronse, Inschr.000-0087473-76 Lambert 375 F, -21 j.: 275 F voor 10/04 -l- E. Verboven -e- 17 u.

Mandelstreek. Openbare geleide wandeling in het natuurreservaat De Mandelhoek -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterweg, Ingelmunster -l- J. Roelens -e- 12 u.

Mandelstreek. Vroegmorgenwandeling: herkennen vogel-zang. -b- 5 u. ingang kasteel van Rumbeke, Sterrebos, Moorseelesteenweg, Rumbeke -l- P. Desmet -e- 8 u.

Mandelstreek. Vlaamse Ardennendag: voormiddag Ingelbos-Hotond, namiddag: Kaberno-Zulzeke -b- 8 u. Polenplein, Roeselare, 9 u. Hotondmolen -l- M. Dumoulin -e-

Meetjesland. Vlaamse Ardennendag: voormiddag: Brakelbos te Opbrakel, namiddag: Kloosterbos te Sint Maria-Oudenhove -b- 7.45 u. markt Eeklo, 9 u. kerk Opbrakel -l- C. Bruggeman -e- 17 u.

Midden-Kempen. Halve dagtocht naar het Schulensmeer. (eigen vervoer) -b- 8 u. marktplein Balen, 9 u. Schulensmeer -l- F. Vreysen -e- 12 u.

Netevallei. Vl. Ardennendag (busreis): wandeling Trimontbos & Bos 't Ename: Inschr.G.Loos 014/41 21 16 (lid 400 F.JNM 300F,nt-lid 450F -b- 7.45 u. station Heist-o/d-Berg (inschr.rek.001-1785968-80 Wielewaal Turnhout, Kanaaldijk 1, Ravels. -l- G. Loos

Ninove. Fietstocht Vlaamse Ardennendag -b- 7 u. Zwarte Fles, Schuitstr. Pollare -l- E. Haers -e- 12 u. -m- picknick.

Noord-Limburg. Educatieve wandeling in het natuurgebied "Kevie" -b- 8.30 u. treinstation Tongeren, 9 u. natuurgebied Kevie, Tongeren -l- J. Vangronsveld -e- 12 u.

Noorderkempen. Voorjaar op de Kalmthoutse Heide: cursus vogelzang 1 -b- 8 u. parking Noord -l- R. Nelen -e- 12 u. -m- Info: R. Nelen 03/667 33 83.

Rupelstreek. Voorjaarsbloei in het Hallerbos -b- 8.30 u. Peleman Puurs en Delhaize Reet, 8.45 u. Brouwerij Moortgat (A12), 9.30 u. kerk Dworp -l- M. Verlinden -e- 12 u.

Rupelstreek. Exploratie omgeving Hallerbos -b- 13.30 u. kerk Dworp -l- M. Verlinden -e- 16 u.

Schelde-Leie. Natuurwandeling voor fauna en flora in 't Enamebos -b- 9 u. kerk Ename -l- G. Tack -e- 12 u.

Schelde-Leie. Vlaamse Ardennendag: Natuurwandeling voor fauna en flora te Roborst in de Zwalmvallei -b- 14 u. kerk Roborst -l- P. Pals -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker.

Voorkempen. Bezoek Fonteintjes en Damme: studie van de zangvogels en voorjaarsbloei -b- 8 u. Dienstencentrum,

Schoolstraat 44, Schilde (eigen wagens). 9.30 u. station Knokke -I- H. Lembrechts -e- 17 u. -m- laarzen, kijker, loep en picknick.
'sHeerenbosch. Pannekoekenslag t.v.v. vogelopvang-centrum van de Wielewaal -b- 14 u. zaal Welkom, Handelsstraat, Malderen -I- M. Van De Voorde -e- 20 u.
Westkust. Knoppentocht Arboretum Koekelare, speciale aandacht voor bomen, planten en vogels in Arboretum -b- 14 u. parking Koekelarebos -I- P. Dewulf -e- 17 u.
Zuid-Limburg. Wandeling natuurreservaat De Kevie Ton-geren -b- 8.30 u. station Tongeren -I- J. Vandebroek -e- 12 u.

28

Brechtse Heide. Avondwandeling in de omgeving van Boutersem:

voorjaarsbloeiers en zangvogels -b- 18.45 u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde, 19 u. kerk Zandhoven -I- H. Lembrechts -e- 21 u. -m- determinatieboeken, kijker, loep en laarzen.
Noord-Limburg. Natuurexploratie: voorjaarsbloemen- en bloeiers -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel kolonie -I- H. Vaesen -e- 16.30 u.
Noord-Limburg. Beluisteren Nachtegaal -b- 19.30 u. Wateringhuis Oude Maai Lommel kolonie -I- A. Mertens -e- 22 u.

30

Wulp. Avondwandeling Hoge Mierdse Heide: rugstreeppad en pleisterende vogels. -b- 19 u. kerkplein Sint-Bavo, 19.15 u. Broederspleinen -I- W. Machiels -e- 22.30 u.

Verenigingsberichten

CONGRESUITSTAPPEN IN DE NOORDERKEMPEN 9 MEI 1993

In tegenstelling tot een groot aantal andere Wielewaal-afdelingen heeft de afdeling Noorderkempen geen enkel natuurreservaat in eigendom. Dat vormt uiteraard geen bezwaar om van de plaatselijke natuur te komen genieten. Binnen de afdeling bevinden zich heel wat mooie natuurgebieden, die ofwel staatseigendom zijn (Kalmthoutse Heide en De Maatjes) ofwel zijn ze in privéhanden (Stappersven, Hemelrijk) of ze zijn eigendom van militaire instanties (Wuustwezelse bossen "Nieuw Brug"). Ieder gebied bezit zijn "eigen-aardigheden" en kan elke natuurliefhebber boeien, of je interesse nu naar planten, vogels, vlinders of amfibieën uitgaat.

De groene omgeving van het H.H. College op de Rouwmoer vormt een uitstekend vertrekpunt voor deze dag.

Programma

- 09.00 u. Samenkomst in het College van het Eucharistisch Hart, Rouwmoer 7, 2910 Essen.
 Dit College ligt in een rustige, bosrijke omgeving. De Wielewaalpijlen leiden je er naar toe. Koffie is te verkrijgen in de refter.
- 09.45 u. Voormiddaguitstappen.
 Alle deelnemers kunnen kiezen uit 3 wandelingen:
 * Grensoverschrijdend rietlandschap de Maatjes
 * Kalmthoutse Heide (Stappersven)
 * Domein Hemelrijk te Essen.
- 12.45 u. Middagpauze in de refter van het College.
 Koffie, soep, frisdranken en broodjes zijn hier te verkrijgen.
 De opbrengst hiervan is ten voordele van het nationaal aankoopproject van het Bos t'Ename.
- 14.00 u. Namiddaguitstappen.
 Alle deelnemers kunnen opnieuw kiezen, nu uit 4 wandelingen:
 * Grensoverschrijdend rietlandschap de Maatjes-Wezelse Heide

- * Kalmthoutse Heide (Steertse Heide)
- * Domein Hemelrijk te Essen
- * Wuustwezelse bossen: "Nieuw Brug".

Een gezamenlijk einduur is voorzien omstreeks 17.30 u.

☆

Om de deelnemers aan de congresuitstappen te helpen bij hun keuze uit de aangeboden voormiddag- en namiddaguitstappen geven we hier een beschrijving, enkele historische wetenswaardigheden en gegevens over fauna en flora van de te bezoeken gebieden.

DOMEIN "HEMELRIJK" - Essen

De naam "Hemelrijk" komt reeds zeer lang voor in de geschiedenis van Essen. Vanaf 1157 behoorden Essen en Kalmthout toe aan de abdij van Tongerlo. De abdij had alle rechten in de gemeenten en bepaalde de uitbating en de ontwikkeling. De invloed van de abdij vinden we tevens terug in de andere wandelgebieden.

Tot ongeveer 1650 was het domein in hoofdzaak een moerassige streek met talrijke kleine vennen. De abdij was er vlug bij om de aanwezige turf uit te baten. Dit gebeurde door verpachting en bracht een heuse nijverheid op de been. Voor het vervoer van de turf naar Bergen op Zoom (en verder naar Antwerpen en andere Vlaamse steden) werden kleine vaartjes gegraven waarop vletten werden voortgetrokken. Sommige van deze vaarten bestaan vandaag nog en van anderen kunnen we de ligging nog terugvinden in het landschap.

Toen na 1650 de turfvoorraad uitgeput geraakte en de uitbating zich verplaatste naar andere gebieden (zoals De Maatjes te Nieuwmoer), nam de abdij een nieuw initiatief en werden in de streek tal van boerderijen gebouwd én de landbouw gesteund. Ook in het domein lagen er boerderijen.

Het uitzicht veranderde sterk: het westelijke deel werd voornamelijk nog voor de landbouw gebruikt, het oostelijk deel werd bebost.

De Franse Revolutie bracht niet alleen politiek een grote omwenteling. Alle goederen van de abdij werden in beslag genomen en verkocht als "nationale goederen". De mensen spraken van "zwart goed". De macht van de abdij was weg. De boerderijen kwamen in handen van landbouwers. Het domein werd eigendom van verschil

Dagpauwoog

Foto: J. Pinseel

lende grootgrondbezitters. De eigenaars waren vreemdelingen in Essen, nieuwe rijken, spraken Frans, waren niet verbonden met het leven van de plaatselijke bevolking. Zij bouwden een landhuis, het "Kasteel Hemelrijk" (nu verdwenen) met bijgebouwen: koets-, knechten-, rentmeesters- en boswachtershuis en ommuurde tuin. Het werd een heus landgoed. Door aankopen groeide het domein aan tot ongeveer 450 ha en strekte zich uit van Essen tot de Kalmthoutse Heide. Na de dood van de laatste eigenaar-grootgrondbezitter werd het eigendom door de erfgenamen verkocht en nadien grotendeels verkaveld, er kwamen woonwijken en weekendhuisjes in de plaats. Het noordelijk deel (ongeveer 107 ha) werd in 1961 gekocht door de familie De Belder, ook eigenaar van het arboretum te Kalmthout. Zij wilden het domein omvormen tot een "Landelijk arboretum". Het westelijk deel werd voorbehouden voor de landbouw, het oostelijk voor aanplanting. Eerst en vooral werden de bossen opgekuist: hakhout gerooid, zieke bomen gekapt, enz. Op de plaats van de vroegere vennen, werden vijvers gegraven. Dan is men gaan aanplanten. Ongeveer 8000 verschillende planten zijn geïnventariseerd. Zij werden geplant in groepen volgens de verschillende geslachten: *Salix*, *Betula*, *Malus*, *Prunus*, *Aesculus*, *Hamamelis*, *Rhododendron*, *Hydrangea*. Al deze bloeiende planten zijn een lust voor het oog in het voorjaar, terwijl verkleurende bladeren en vruchten in het najaar een uitgebreide kleurenpracht aanbieden. Men zal allicht begrijpen dat in zo'n domein ook talrijke inheemse planten een groeiplaats hebben. Een eenvoudige steekproef leverde bijvoorbeeld in het najaar 71 soorten paddestoelen op en in het voorjaar 51 soorten.

Het is tevens een uitgelezen plaats voor vogels. Er zijn wel sporadisch tellingen verricht, maar een grondige inventarisatie is nog nooit gebeurd. De laatste jaren zijn broedgevallen bekend van Buizerd, Torenvalk, Sperwer. Wielewaal, Boomklever, Nachtegaal en vele soorten zomervogels. Een kleine vijver met zich ontwikkelende rietkraag kreeg 1, later 4 koppels Kleine karekiet. Hier deed zelfs de Fuut een broedpoging en nestelde ooit de Dodaars. Spijtig dat juist deze vijver is drooggefallen. Ook voor insecten en zeker talloze vlinders is dit een uitgelezen terrein. Vooral het voorjaar, als de bomen bloeien, kunnen we verschillende soorten waarnemen. De Dagpauwoog profiteert dan van de bloeiende wilgen, terwijl Kleine vos en *Atalanta* het rottend fruit in het najaar waarderen.

Onze dank gaat naar de familie De Belder die dit wondermooie domein openstelt voor deze wandeling. Voor de samenstelling van dit overzicht werd gretig

gebruik gemaakt van een artikel, verschenen in het jaarboek 1987 "De Spijcker" van de Heemkundige Kring van Essen. Het artikel was van de hand van Bie Wouters: "Hemelrijk Essen: landschapstudie - historisch profiel".

Flor Van Meel

DE KALMTHOUTSE HEIDE - Kalmthout

1. Het Stappersven

Dit uitgestrekte ven, ligt aan de noordrand van de Kalmthoutse Heide, midden in het grote privédoorn "De Boterbergen" en is dus niet toegankelijk voor het publiek. Vogelwaarnemingen zijn wel mogelijk vanop het pad, dat er omheen loopt. Het "Sluiske" verbergt voor plaatselijke vogelliefhebbers geen geheimen.

Het Stappersven heeft al een zeer bewogen geschiedenis achter de rug.

Omstreeks 1685 was er reeds sprake van "Stappers Steken" of "de Stapper". Hier woonde dus de familie Stapper (met een kleine hoeve plus gronden). Het werd door de Witheren van Tongerlo verpacht. In de 18de eeuw verdeelde een dijk het ven in de "Grote en de Kleine Stapper". In de Franse tijd was het ven gemeentegrond en in 1833 werd het verkocht en werd privédoorn. Elke eigenaar had zo zijn eigen plannen met het gebied. Rond 1850 was het vooral een visvijver. Omstreeks 1920 stond de jacht op waterwild centraal. In 1926 wou de Belgische Boerenbond het ven ontwateren en voor landbouw geschikt maken, maar het resultaat van deze ontginning leek zo gering dat van verdere exploitatie werd afgezien. Tijdens de 2de Wereldoorlog werd dit plan opnieuw boven water gehaald. Maar ook deze keer werd het gelukkig een mislukking.

Nu zijn er nog steeds sporen van deze pogingen terug te vinden: bepaalde planten (indicatoren) wijzen op vroegere landbouwactiviteit, de diepe greppels en dammen voor de waterhuishouding zijn nog te bespeuren.

Het Stappersven heeft dus heel wat ingrepen overleefd en is nu een onvergetelijk landschap, waar heel wat vogels zich thuisvoelen.

Zowel tijdens het broedseizoen, de trekperiode als de winter zijn er vogels waar te nemen, afhankelijk van de waterstand. Bij hoge waterstand voelen verschillende eenden zich hier thuis (Kuif-, Tafel-, Krak-, Slob-, Bergen Wilde eend, Brilduiker, Pijlstaart, Wintertaling en Smient). Een lagere waterstand maakt dat waadvogels hier meer hun gading vinden (Wulp, Regenwulp, Grutto, Bonte strandloper, Oeverloper, Zwarte ruiter, Groen-

Stappersven

Foto: J. Pinseel

pootruiter, Kievit). Uiteraard brengt elk seizoen zijn "eigenaardigheden".

Roofvogels kun je hier het ganse jaar door bewonderen, Havik, Buizerd en Torenvalk hebben er hun jachtgebied én broedplaats. De zomer brengt de Boomvalk en bij toeval ook de Rode wouw en Bruine kiekendief; op trek soms een Wespandief. De Blauwe kiekendief overwintert er. Tot groot ongenoegen van bepaalde ornithologen, vinden we hier ook broedgevallen van de Canadese gans. De Dodaars en de Geoorde fuut brengen er, bij voldoende hoge waterstand, hun jongen groot. Tot voor enkele jaren herbergde dit ven een broedkolonie van de Kokmeeuw, maar deze is door de lage waterstand van de afgelopen jaren verplaatst naar vennen in de buurt. De Zwarte stern is hier alleen nog op trek waar te nemen.

Kortom, het Stappersven is een zeer belangrijke waterrijke plaats voor een groot aantal vogels, zowel als broedplaats, overwinteringsplaats en rust- en voedselplek tijdens de trek. Zeker het bezoeken waard!!!

2. De Steertse Heide

In het noordwesten van de Kalmthoutse Heide vinden we de Steertse Heide. Een afwisselend landschap van dopheide- en moliniavlakten, weilanden, naald- en loofbossen. Een gebied dat zowel de planten- als vogelliefhebber kan bekoren. Hoewel er in de maand mei al heel wat vogels waar te nemen zijn, moeten we voor de planten toch eerder wachten tot de zomerperiode.

Dit gebied vormde ooit het strijdtoneel tussen twee kloosters: de Wilhelmiëten uit Huybergen en de Witheren uit Tongerlo. Beide kloosters betwistten eeuwenlang het eigendomsrecht van deze gronden, nu gelegen aan weerszijden van de grens tussen Huybergen (Nederland) en Essen-Hoek. Vandaag is het begrip Steertse Heide veel enger dan vroeger en wordt het vooral gezien in contrast met de ontgonnen heide: de Groenendries.

De vlakten vormen nu het uitverkoren strijdterrein van Buizerd, Torenvalk en Boomvalk terwijl heel wat zangvogeltjes zich schuilhouden in de bossen. Ook de Zwarte specht komt hier voor. De weilanden bieden een uitverkoren stekje aan de Roodborsttapuit. De vochtige weilanden in de buurt van de Biezenkuilen bieden kansen aan eenden en steltlopers. Met wat geluk kun je hier ook enkele Reeën waarnemen. De jodelende roep van de Wulp klinkt je steeds in de oren. Voor mensen met veel geduld behoort een ontmoeting met de Levendbarende hagedis zeker tot de mogelijkheden.

Over de plantengroei kunnen we eerder kort zijn. Op heideterreinen vinden we eigenlijk vrij weinig soorten.

Levendbarende hagedis

Foto: J. Pinseel

Tot de mooiste behoren de Gewone dophei, de Klokjesgentiaan, de Kleine zonnedaauw en de Witte snavelbies. Maar al deze soorten kunnen we pas in de zomer bloeiend aantreffen.

Waar de geschikte planten voorkomen, vinden we uiteraard ook de bijhorende vlindersoorten. De Steertse Heide is één van de laatste vliegplaatsen van het Gentiaanblauwtje, een vlindertje dat het alsmat moeilijk krijgt in onze heidegebieden.

Voor wie van uitgestrekte landschappen houdt en van een beetje rust, vormt dit decor de uitgelezen plek voor een namiddagwandeling.

Joris Pinseel

DE WUUSTWEZELSE BOSSEN "NIEUW BRUG"

Wuustwezel - Brecht

Het gebied "Nieuw Brug" herbergt heel wat verschillende levensgemeenschappen; het grenst aan weidegebied langs de Grote Beek en aan het Groot Schietveld (Militair Domein van Brasschaat); een uitgestrekt landschap van ongeveer 4000 ha waarin heel wat biotopen voorkomen: heidegebied, vennen, naald-, loof- en broekbossen, plassen en weilanden.

Dit gebied wordt slechts bij grote uitzondering voor wandelingen opengesteld; het zijn tenslotte privé-domeinen én militair zone.

De streek die met de naam "Nieuw Brug" wordt aangeduid, strekt zich over twee gemeenten uit, nl. Wuustwezel en Brecht. De ganse streek herbergt heel wat planten, vogels, vlinders, amfibieën, reptielen en zoogdieren, gewoon door het feit dat er een relatieve rust heerst. Menselijke aanwezigheid is beperkt tot wetenschappelijk onderzoek (Werkgroep GSV), natuurbeheer en per uitzondering nog wat militaire activiteit. Sommige delen worden nog verpacht als jachtgebied, maar goede afspraken met de pachter maken dat de roofvogels hier geen hinder van ondervinden. Het gehele gebied wordt beheerd door Dienst Natuurbeheer, Waters en Bossen.

De aanwezige vennen en vochtige heidebiotoopjes herbergen een schat aan zeldzame planten: Moeraswolfsklauw, Kleine en Ronde zonnedaauw, Witte en Bruine snavelbies, Blauwe zegge en Beenbreek. Tussen deze begroeiing treffen we de zeldzame Heikikker en Hazeworm aan, terwijl de Levendbarende hagedis wat meer droge plekjes opzoekt. Bloeiende planten worden druk bezocht door een hele schare dag- en nachtvlinders.

Weilanden in de "Vage"

Foto: H. Van Besauw

Gentiaanblauwtje, Vuilboomblauwtje en Nachtpauwoog zijn maar enkele voorbeelden.

De aanwezige berken en dennen zijn uitverkoren zangposten voor Boompieper en Boomleeuwerik. Ook de Nachtzwaluw kwam hier tot voor enkele jaren nog voor. Dit heidebiotoop grenst aan elzenbroekbosjes waar Bosanemoon, Slanke sleutelbloem, Speenkruid, Muskuskruid, Moerasviooltje en Fluitekruid het decor vormen voor een grote schare zangvogels: Gekraagde roodstaart, Geelgors, Goudvink, Bosrietzanger, Kleine karekiet, Tuinfluiter, Zwartkop, Spotvogel en Nachtegaal. In het oosten liggen enkele schrale graslandjes waar heel wat weideplanten een geschikte groeiplaats vinden: Knolsteenbreek, Echte koekoeksbloem en Gewone pinksterbloem. Het Oranjetipje profiteert hiervan.

Zomerbloeiërs bieden voldoende voedsel aan Oranje en Bruin zandoogje, Argusvlinder, Dagpauwoog, Distelvlinder, Kleine vos, Gehakkelde aurelia en Citroenvlinder.

Op elk moment van de dag mag je hier Buizerd, Havik, Torenvalk en Sperwer verwachten. Deze broeden namelijk in de omliggende bossen. Wespandief, Rode en Zwarte wouw én Visarend worden hier op trek waargenomen.

De waterpartij ten westen van "Nieuw Brug", biedt ruimte aan Fuut en verschillende eenden, terwijl Wulp, Tapuit, Roodborsttapuit, Boompieper en Boomvalk zich thuisvoelen op de open terreinen van het Militair Domein. De oevers van een aantal vennen worden regelmatig bezocht door steltlopers.

Dit terrein is zeker de moeite waard om te bezoeken, maar dit kan uiteraard alleen na de uitdrukkelijke toestemming van de betrokken instanties én onder leiding van de plaatselijke gids. Het is ten strengste verboden dit terrein op eigen houtje te verkennen.

Joris Pinseel

DE MAATJES EN WEZELSE HEIDE

Kalmthout (Nieuwmoer) - Zundert - Wuustwezel

Op de Belgisch-Nederlandse grens (in de buurt van het dorp Nieuwmoer), op het grondgebied van de gemeenten Kalmthout, Zundert en Wuustwezel bevindt zich het natuurgebied "De Maatjes". Op dit ogenblik nog enig in zijn soort voor de Noorderkempen. De kern van dit grensoverschrijdend natuurgebied is een beschermd rietmoeras van ongeveer 50 ha, waarvan 8 ha op Belgisch grondgebied. Ten zuiden van dat moeras ligt een nat weidegebied met daarin nogal wat waterplassen en enkele wilgenbosjes. Ook het weilandencomplex "Wezelse Heide" grenst aan dit rietmoeras.

Restanten van houtwallen en rijen knotwilgen verdelen het gebied in kleine, regelmatige percelen, zodat het gebied enkel geschikt is voor kleinschalige landbouw. Een aantal beken zorgen voor de nodige toevoer van water: Broekloop, Marijnenloop en Berkenloop. Zoals bijna ieder landschap in de Benelux zijn ook de Maatjes een afspiegeling van menselijke activiteiten in het verleden.

Het is een voormalig veengebied. Na de laatste ijstijd (ongeveer 10.000 jaar geleden), ontstond eerst laagveen. Dit gebeurde door het stijgen van de temperatuur en de grondwaterstand, in van nature laaggelegen kommen. Toen het klimaat nog warmer en vochtiger werd ontwikkelde zich boven op het laagveen, hoogveen. De veenmosgroei werd zo uitbundig dat het gebied als het ware "overkookte": vanuit de kom werden de rondom

gelegen hogere gronden overgroeid met veenmos, tot enkele kilometers rond de laagte, een hoogveengebied waarvan het dek op sommige plaatsen wel meer dan vier meter dik was.

Toen hout steeds schaarser werd en de behoefte aan brandstof in de steden steeds groter, verschenen rond 1250 de eerste turfinvesteers in dit veengebied. Vanaf 1330 werd reeds turf gegraven in de omgeving van de huidige Maatjes, maar de grootschalige aanpak gebeurde eerst vanaf 1449, toen men turf begon te steken te "NIEUW-moer". De turffontinner kocht echter alleen maar de turfslag. Hij werd geen eigenaar van de afgegraven zandbodem. Zo werden de eerste afgegraven veengebieden opnieuw wildernis met afwisselend droge en natte heide, met veel grote waterplassen. Het moerasgebied "De Maatjes" is één van de grootste waterplassen (geweest) die overbleven na de turfwinning. Restanten van turfvaarten werden nadien in stand gehouden als onderdeel van droogleggingswerken ten behoeve van de landbouw. Het oorspronkelijk turfvaartenstelsel heeft op die manier een blijvende stempel gedrukt op het landschap.

In een rapport van Staatsbosbeheer (Nederland) uit 1952 worden de Maatjes al beschouwd als één van de voornaamste broedgebieden voor moeras-, water- en weidevogels in West-Brabant. Sindsdien zijn een aantal soorten, de algemene trend in Nederland en België volgend, uit het gebied verdwenen (Zwarte stern, Roerdomp, Woudaapje). Andere zijn het gebied echter trouw gebleven, waaronder de Grutto, waarvan liefst twee derde van de Belgische populatie in de Belgische Maatjes broedt.

Maar ondanks de grote natuurwaarde van dit gebied en de niet aflatende inspanningen van 'Vogelwerkgroep Zundert' (Nederland) en de Belgische actiegroep 'Behoud Rietland De Maatjes' werden van hogerruit toch ontginningswerken gepland rondom het moeras.

In 1972 werden waterputten geslagen voor waterwinning. Door actie werd bereikt dat de dichtst nabij het natuurgebied geplande waterput er niet kwam.

Ook de ruilverkaveling in Wuustwezel en omstreken vormde een grote bedreiging voor het gebied. De Wezelse Heide werd op de klassieke schop genomen en herschapen in een kaal landschap. Diepe ontwateringsloten verdeelden het gebied in regelmatige, rechthoekige stukken. Heel wat mooie hoekjes, broekbosjes, bomenrijen waren verdwenen en met hen typische planten en vogels (waaronder het Korhoen). Onder luid protest van alle natuurverenigingen werden zelfs natte weilanden 'in natuurgebied' onder een dikke laag aangevoerd zand bedolven. Midden in het onbewoonde gebied, in een

Weilanden langs de Broekloop

Foto: J. Pinseel

"ecologisch waardevolle zone" nog wel, werden twee boerderijen geplaatst.

In 1982 kwamen dan de bulldozers voor de ruilverkaveling Kalmthout-Essen in zicht. Het gemeentebestuur van Kalmthout was fervent voorstander van het droogleggen van de gemeentegronden in de Maatjes. Toch hebben de plaatselijke natuurbeschermers, zowel Belgische als Nederlandse, na tien jaar actievoeren kunnen bereiken dat de ruilverkavelingswerken stoppen aan de grenzen van het Maatjesgebied. Ondertussen was al wel duidelijk geworden dat bescherming via de Gewestplannen niet voldoende was. Betere bescherming werd nagestreefd. De veiligste toekomst voor dergelijke gebieden biedt aankoop door de staat of een natuurbeschermingsinstantie en bestemming als natuurreservaat.

De Maatjes en onmiddellijk omgeving zijn erkend als EG-vogelrichtlijn nr. 14. In die hoedanigheid is het opgenomen als 'kerngebied' in de Groene Hoofdstructuur voor Vlaanderen. In het kader van het "Natuurontwikkelingsplan" wil de Vlaamse Gemeenschap, naar Nederlands voorbeeld, gronden verwerven in De Maatjes. Men wil van het gebied een staatsnatuurreservaat maken, beheerd door de "Dienst Natuurbehoud". In juli 1991 ging gemeenschapsminister Kelchtermans akkoord met de aankoop van 53 ha weiland, voorheen gemeentelijk bezit van Kalmthout. In februari 1992 werd 8 ha rietmoeras en 5 ha aanliggend weiland aangekocht. Verder zijn er vervagende plannen voor de aankoop van 8 ha weiland op grondgebied Wuustwezel. Nu deze aankopen gerealiseerd zijn, wil men via aangepast beheer het gebied nieuwe kansen geven.

Wat niemand van de lokale natuurbeschermers 10 jaar geleden durfde dromen, is nu bijna werkelijkheid geworden: een Belgisch staatsnatuurreservaat "DE MAATJES" met een oppervlakte van 75 ha. Samen met het Nederlandse deel wordt het een Europees reservaat van 210 ha, dat als één geheel zal moeten beheerd worden, want vogels en planten kennen geen staatsgrenzen.

Het moeras, de rietvelden, de veedrinkpoelen, de sloten en de schrale weilanden herbergen heel wat zeldzame planten. Wateraardbei doet het heel goed in een aantal greppels. Moerasmelkdistel, Gewone dophei, Veenpluis, Grote ratelaar, Gewone pinksterbloem, Echte koekoeksbloem, Wilde gagel en verschillende zeggesoorten groeien hier op schrale graslandjes en langs sloten. Pijlkruid komt voor in de Berkenloop, evenals Kleine egelskop en verschillende soorten fonteinkruid. Vijvers en veedrinkpoelen bieden een geschikt biotoop aan Witte waterlelie, Gele plomp, Kikkerbeet, Pijptorkruid en Mattenbies. Wie graag naar mossen zoekt, moet hier zeker eens langskomen.

Voor de vogels vormen zowel de weilanden als de rietvelden een aan elkaar gesloten gebied, waarin allerlei soorten hun eigen stekje vinden. De Grutto verblijft zowel op de weilanden als de gemaaide rietvelden. De Watersnip daarentegen vinden we tijdens het broedseizoen enkel in het moeras, terwijl hij de rest van het jaar meer op de weilanden wordt aangetroffen. Kievit, Wulp, en de laatste jaren ook steeds meer de Regenwulp en de Scholekster, vertoeven op de weilanden. Tijdens voor- en najaar krijgen zij het gezelschap van Goudplevier, Kemphaan en vooral meeuwen in allerlei soorten en grootten (Kok-, Storm-, Zilver-, Kleine mantelmeeuw en Zwartkopmeeuw, om maar te zwijgen van de zeldzame waarnemingen van de Franklin's meeuw en Ringsnavelmeeuw).

Enkele poelen bieden broedgelegenheid aan Wilde eend,

Zomertaling, Meerkoet en Waterhoen. Ook de Canadese gans heeft dit weidegebied ontdekt en brengt hier de laatste jaren geregeld kuikens groot. Pijlstaart, Slob-, Kuif- en Krakeend en Wintertaling worden hier vooral in de winter en voorjaar waargenomen. Maar niets belet dat ze hier, gezien de heel gunstige situatie, ooit tot broeden komen.

Bepaalde soorten voelen zich alleen maar thuis tussen de rietstengels: Kleine karekiet, Snor, Blauwborstje, Bos- en Sprinkhaanrietzanger, Waterral en Porseleinhoen. Dit terwijl Fitis, Tjiftjaf, Spotvogel, Zwartkop, Heggenmus, Winterkoning, Roodborst en Rietgors meer in de randen zitten, die begroeid zijn met wilgenstruweel. In 1992 liet de Kwartelkoning zich nog eens horen op een vochtig weilandje.

Dit terrein vormt het jachtgebied van de Bruine, Blauwe en heel zelden de Grauwe kiekendief. Ook Buizerd, Torenvalk en Sperwer worden geregeld opgemerkt, terwijl de Ransuil een uitstekende broedplaats vindt in de broekbosjes die verspreid liggen in het landschap. De kleine struweeltjes en de slootranden in het weidegebied 'Wezelse Heide' bieden voldoende broedgelegenheid aan Roodborsttapuit, Graspieper, Veldleeuwerik, Kwartel en Patrijs. Op trek zijn Paapje en Tapuit hier kind aan huis. Uiteraard voelen de typische weidevogels zich hier opperbest. Een wandeling door dit gebied wordt steeds begeleid door geluiden van Grutto, Kievit, Wulp en Scholekster.

Zowel voor plante- als vogelliefhebber een aanrader!!

Joris Pinseel en Jos Cools

VOORNAAMSTE PUNTEN UIT HET VERSLAG VAN DE VERGADERING VAN DE RAAD VAN BEHEER, GEHOUDEN TE TURNHOUT OP ZATERDAG, 21 NOVEMBER 1992

- ☐ De voorzitter schreef een brief naar minister Kelchtermans tegen een mogelijke verkaveling van het domein De Markgraaf te Kalmthout.
- ☐ Voor De Wielewaal vormt de Vlaamse Ardennendag in 1993 weer de bijdrage aan de Dag van de aarde (BBL).
- ☐ Voor een steunactie ten gunste van de "Yellow-eyed Penguin" wordt plaats aangeboden in blad Wielewaal en kunnen ook T-shirts in de winkel in consignatie gelegd worden.
- ☐ De Wielewaal zal instaan voor het uitwerken van het ecologisch impulsgebied in de provincie Antwerpen: het gaat om het Plan Korhoen.
- ☐ Drie afdelingen jubileerden: Netevallei 15 jaar, Lier en Gent 45 jaar.
- ☐ Arendonk wordt de 18e Antwerpse afdeling.
- ☐ Daar Middenkust geen afdelingsblad meer uitgeeft en geen uitstapen meer inricht, besluit de Raad van Bestuur tot de opheffing van de afdeling. De ex-leden van Middenkust zullen bij hernieuwing van hun lidgeld behoren tot de afdeling waar zij woonachtig zijn, tenzij zij zelf een andere keuze van afdeling op het secretariaat te Turnhout te kennen geven. De Vogelwerkgroep kan onafhankelijk van De Wielewaal blijven bestaan.
- ☐ De gemeenten Gierle en Wechelderzande verhuizen van afdeling Nete en Aa naar afdeling De Kievit.
- ☐ Een ruilnummer wordt goedgekeurd tussen Oriolus en Airo (Portugal) en tussen Wielewaal-Oriolus en De Levende Natuur.

- De enquête werd beantwoord door 7 % van de leden : 87 % leest Wielewaal, 81 % leest Oriolus.
Ledenwerving gebeurt vooral door persoonlijk contact.
- De raad van beheer beslist unaniem: men is lid van De Wielewaal voor 500 F; de 2 tijdschriften zijn gratis. Wie Wielewaal of Oriolus niet wenst te ontvangen, kan het secretariaat te Turnhout hiervan schriftelijk verwittigen.
- De werkgroep Promotie zal starten met een sponsor-campagne.
- De provincie West-Vlaanderen schenkt in 1992 45.000 F aan de Wielewaalafdelingen van de provincie. De verdeling zal gebeuren op basis van 2000 F per afdeling en 10 F per lid. Drie afdelingen krijgen ook 1000 F voor de organisatie van de provinciale dag in het verleden en voor de aanwezigheid op de provinciale vergadering bekomt men 250 F per vergadering.
- In Antwerpen is de provinciale subsidie voor 1992 225.000 F, waarvan 34.000 F voor kadervorming. De verdeling onder de 16 afdelingen gebeurt op basis van 3000 F per afdeling en van 10 F per lid.

UIT HET VERSLAG VAN DE VERGADERING VAN DE RAAD VAN BEHEER, GEHOUDEN TE TURNHOUT OP 22 DECEMBER 1992

- Voor 1993 blijft het lidmaatschapsgeld 500 F. Vanaf 1994 moet ofwel bezuinigd worden op de bladen, ofwel moet het lidmaatschapsgeld verhoogd worden.
- Op de 4e Vlaamse Ornithologische Studiedag waren er 250 deelnemers. Het thema van VLOS 5 is "Vlamingen in het buitenland".
- Via het MINA-fonds krijgen 23 Wielewaalafdelingen 861.410 F subsidie. Door aftrek van de subsidie van het 5e Decreet blijft er voor de nationale Wielewaal niet veel over.
- Om juridische problemen te voorkomen geven wij de afdelingen de raad hun reizen in te richten samen met een erkend reisbureau.
- In 1992 kocht De Wielewaal 88 ha natuurgebied aan.
- De werkgroep Promotie onderzoekt de mogelijkheden tot fondsverwerving voor de vereniging.
- De Wielewaalafdelingen Land van Waas-Noord en Groot-Beveren gaan meehelpen aan het beheer van de Grote Geule te Kieldrecht, een reservaat van Natuur- en Stedeschoon.

H. Franckx

KARINTHIE-REIS VAN AFDELING BRUSSEL

Afdeling Brussel gaat zoals ieder jaar op reis. Ons doel is ditmaal Karinthië in Oostenrijk.

Periode 3 tot 15 juli '93. Logement in Spittal/Drau in 3-sterren hotel, 2-persoonskamers voorzien van stortbad en toilet, half-pension. De reis verloopt met autocar. Ter plaatse reizen wij korte afstanden. Ook gaan we een volle dag naar Salzburg en naar de Grossglockner.

Deze reis kost 24.500 F per persoon berekend op een gezelschap van 25 personen. In deze prijs zijn begrepen: de reis en alle verplaatsingen met de autocar, ontbijt en warme maaltijd, het drinkgeld voor de chauffeur en de tolgelden. Niet inbegrepen in de prijs zijn: picknick, dranken, gebeurlijke inkomgelden, reis- en annulerings-verzekering.

Aan de belangstellenden wordt vóór 31 maart een voorschot van 4000 F gevraagd, over te schrijven op rekeningnr. 310-0168390-84 van Wielewaal-Brussel, Mensenrechtenlaan 22, 1070 Brussel.

Voor meer inlichtingen schrijf naar zelfde adres of bel naar Lut Mertens, tel. 02/524 28 52.

MIDDEN-WALES

Wielewaalafdeling Maasland plant een reis naar Midden-Wales juli '93. Alle informatie o.a. over zeker te bezoeken gebieden is erg welkom bij Mark Stevens, Oude Baan 44a, 3650 Lanklaar (089/75 56 52).

FILMAVONDEN

Natuur- en reisfilms kunnen voor de afdelingen vertoond worden. Eigen realisaties met klank en commentaar. Enkele van deze films werden uitgezonden in het vroegere BRT-programma 'Leven en laten leven'.

Natuur: amfibieën, insecten, spinnen enz...

Reisfilms: Shetland, Noorwegen, parken in de VS enz...

Lijst met titels en info: F. Van Opstal, Mispelweg 21, 2830 Willebroek, tel. 03/886 46 83.

BIEBRZA

De Poolse Vereniging voor Vogelbescherming gaf zo pas twee wetenschappelijke kaarten uit over de Biebrza, het grootste moerasgebied van Europa.

De kaarten, met schaal 1/50.000, bevatten uitkijkpunten en paden, van waaruit men de vogels op een ideale manier kan observeren.

De tekst bevat de nieuwste gegevens over de vogelwereld en de flora in de vallei. De illustraties van de meest karakteristieke biotopen en de bijhorende vogels vervolledigen deze informatie.

De kaarten zijn vooral interessant voor de deelnemers aan een van de beide Polen-reizen van De Wielewaal. Kostprijs: 300 F.

Te bestellen bij D.W., Graatakker 11, 2300 Turnhout.

HAUTEKIETJES

Vele Wielewalers zullen zich ongetwijfeld nog de cursiefjes herinneren van de heer Hautekiet.

In de jaren zeventig waren vele verslingerd op de maandelijks poëtische vertolkingen van zijn natuur-waarnemingen met tussendoor een frivool zijsprongetje. Zijn publikaties lopen nog steeds verder in het contactblad van de afdelingen Voorkempen en Brechtse Heide.

In de Voorkempen is de idee gerijpt een twintigtal cursiefjes te bundelen en uit te geven. Ze kunnen besteld worden op de centrale te Turnhout. Voor de luttele som van 100 F plus verzendingskosten krijgt u ze thuis bezorgd. U kan zich nadien op een verloren moment heerlijk laten wegzinken in de meest verscheidene natuurbelevingen.

Het netjes uitgegeven boekje kan zeker ook dienst doen als geschenk bij een of andere gelegenheid. Bedenk dat u door aankoop tevens een steuntje verschaft aan het reservatenfonds van de Voorkempen. Er zijn er reeds een honderdtal de deur uit gegaan.

F. Kerstens

Goed om te weten

JNM VLINDERDAG STUDIEDAG ROND DAGVLINDERS IN VLAANDEREN

Nadat de provinciale informatie-avonden in april '92 een honderdtal medewerkers bijeenbrachten, organiseert de JNM nu op 13 maart 1993 een vlinderdag te Sleidinge. Hier zal Dhr. E. Kuyken, directeur van het Instituut Voor Natuurbehoud, het belang van de medewerking van talrijke vrijwilligers benadrukken in het licht van de inventarisatie in Vlaanderen.

Ook komt de Nederlandse Vlinderstichting haar werking toelichten, zodat we een beeld krijgen van hoe het vlinderonderzoek en de bescherming van vlinders bij onze noorderburen wordt georganiseerd.

Heet van de naald mag je alvast de voorstelling noemen van de resultaten van twee jaar verspreidingsonderzoek en monitoringsonderzoek in Vlaanderen. Op deze dag gaat immers de voorlopige verspreidingsatlas van de Vlaamse dagvlinderfauna in première, evenals de resultaten van twee jaar monitoringonderzoek. Hierop aansluitend geeft de Vlinderstichting telkens de resultaten van gelijkaardig recent onderzoek in Nederland.

Naast een theoretische benadering van de ecologie van onze dagvlinders zal meer concrete aandacht gegeven worden aan indicatorsoorten en vlindervriendelijk natuurbeheer.

Veelbelovend is ook een documentaire rond de erg intrigerende levenswijze van het Gentiaanblauwtje.

In een ander onderdeel worden concrete onderzoeken in Vlaanderen omtrent de ecologie van Bont zand-oogje en Bruin blauwtje behandeld. Ook plaatselijke initiatieven rond dagvlinders worden in de kijker gezet. Wat betreft het Dagvlinderproject zelf zullen op deze dag de verdere planning en accenten voor de toekomst voorgesteld worden.

Praktische info :

Vooraf inschrijven is noodzakelijk door storting van 300 F voor JNM-leden en medewerkers van het inventarisatie-project; 450 F voor anderen. Dit dient voor 1 maart 1993 gestort te worden op reknr. 001-2187692-30, Kasteelstraat 5 te 9100 Sint-Niklaas, met vermelding 'Vlinderdag'.

Laattijdige inschrijvers betalen 500 F en nemen eerst contact op met JNM- Provinciaal secretariaat te Leuven, tel. 016/29 40 22.

In de deelnameprijs is koffie, thee en maaltijd inbegrepen.

Begin: 10 u., einde: 17.30 u.

Plaats: Cultureel Centrum 'De Stroming', Weststraat 31 te 9940 Evergem-Sleidinge. Dit is gemakkelijk te bereiken in het centrum van Sleidinge, deelgemeente van Evergem. Met de trein vanuit Gent St.-Pieters richting Eeklo, afstappen in station Sleidinge waar de nodige signalisatie wordt aangebracht. Wie met de auto komt rijdt richting Gent en neemt via de R4 de N456 naar Evergem. Voorbij Evergem kom je in Sleidinge. Daar rij je vanuit het centrum richting station en aan de linkerkant ligt C.C. De Stroming.

NATUUR LANGS NIEUWE PADEN

Er zijn nog een aantal exemplaren van de Referatenmap van de JNM-studiedag "Natuur langs nieuwe paden" van 14 november '92 in voorraad, aangevuld met de volledig uitgetypte voordrachten van Prof. Westhoff en Niels Daan (de twee meest extreme "tegenpolen").

Deze map is te verkrijgen door 100 F (copie- + verzendingskosten) te storten op rekeningnr. 001-2385011-51, met de vermelding "Referatenmap".

De weergave van de voordrachten van Daan en Westhoff zijn ook apart te verkrijgen, door het storten van 50 F op bovenstaand rekeningnr., met vermelding van "Verslag Daan-Westhoff".

ZOEKERTJES

TE KOOP GEVRAAGD:

"Vliegbeelden van Europese roofvogels" door R.F. Porter.

P. Schollaert,
Goochelaarstraat 39,
9980 Sint Laureins.

TE KOOP:

Kijker "Carl Zeiss" 10x50
130 M field W. Germany. + tas in
leder. Prijs 15.000 F.

K. Hanssens, Stationsstraat 7,
3060 Korbeek-Dijle (Leuven).
Tel. 016/47 31 72

FIR EN DE WIELEWAAL HELPEN SLOVAAKSE VOGELWACHTERS. DOE MEE!

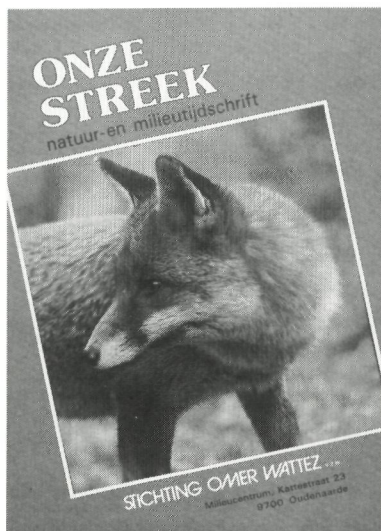
Het FIR (Fonds voor Instandhouding van de Roofvogels) en De Wielewaal starten vanaf 1993 met een project om de vogelwachters van de kersverse republiek Slowakije daadwerkelijk te helpen.

Iedereen die de jongste zomers Oost-Europa heeft bezocht, heeft wel gemerkt dat de plaatselijke bevolking er niet in weelde baadt, armoe is er troef.

Het is zo erg dat luxeproducten er vaak onbestaande zijn. Vele Slovaakse vogelwachters zijn niet in staat zich optisch materiaal aan te schaffen om de roofvogelnesten te bewaken en de ruime omgeving in de gaten te houden. Daarom vraagt het FIR aan alle Wielewaalleden die een ongebruikte maar in orde zijnde verrekijker of telescoop bezitten, deze aan het FIR af te staan. Guy Robbrecht, voorzitter van het FIR, zal in de zomer 1993 het optisch materiaal ter plaatse gaan afleveren.

Iedereen die ongebruikt optisch materiaal wil afstaan, levert dit af op het Wielewaalhuis, Graatakker 11, 2300 Turnhout, voor 20 april e.k. Gie Luyts houdt de inventaris bij. Een lijst van de schenkers wordt gepubliceerd in het septembernummer van Wielewaal.

R. De Fraine

Stichting Omer Wattez neemt het op voor de meer actieve bescherming van de roofdieren in Vlaanderen. Directe aanleiding is de natuurlijke toename van de Vos in onze streken.

Wat voor de natuurliefhebbers een heuglijk feit is, is voor anderen jammer genoeg de aanleiding tot het verspreiden van onzin over het uitzetten van Vossen en tot het systematisch afschieten ervan. Met een educatieve tentoonstelling in het voorjaar '93 wil de Stichting Omer Wattez aan het grote publiek een degelijke informatie brengen over deze meestal bedreigde struikrovertjes: Wezel, Hermelijn, Bunzing, Boom- en Steenmarter, Otter, Das en Vos.

Een begeleidende brochure (thema-nummer Onze Streek) over de roofdieren telt 20 blz. en bevat vele kleurenfoto's. Vanaf april '93 tijdens de kantooruren verkrijgbaar in het Milieucentrum, Kattestraat 23 te 9700 Oudenaarde (055/31 80 91 - kantooruren!) voor de prijs van 50 F of 30 F vanaf 10 ex. Je kan ook storten op rekeningnr. 447-0590671-60 van SOW, Oudenaarde met vermelding "Struikrovertjes". Data en plaatsen zijn vermeld in de brochure. Iedereen van harte welkom.

Waar en wanneer?

1. ZOTTEGEM	vr 16 april - 23 april '93
2. BRAKEL	za 24 april - woe 28 april '93
+ Dwars door Brakel (wandeltocht)	
3. RONSE	do 29 april - woe 5 mei '93
4. OUDENAARDE	do 6 mei - woe 12 mei '93
5. WAREGEM	do 13 mei - woe 19 mei '93
6. KLUISBERGEN	zo 23 mei - woe 26 mei '93
+ Omloop Kluisbergen (wandeltocht)	
7. DEINZE	do 27 mei - vr 4 juni '93
-

Boekbespreking

WWF over ruimtelijke ordening in België:

MEER RUIMTE VOOR OPEN RUIMTE ...en voor een duurzaam gebruik ervan

Dat is de titel van het nieuwste nummer van het WWF-tijdschrift PANDA, volledig gewijd aan de ruimtelijke ordening in België, of beter nog: aan het gebrek daaraan. Het ontbrak immers nog aan een degelijk basiswerk voor het brede publiek, dat niet alleen de problematiek in al zijn facetten op een bevattelijke, verstaanbare manier uit de doeken doet, maar tevens de nieuwste ontwikkelingen op de voet volgt.

In dit PANDA-nummer wordt geschetst waarom een ruimtelijke ordening nodig is, hoe de behoefte daaraan in de loop der jaren is toegenomen, en hoe de gewestplannen — nog steeds de hoeksteen van de ruimtelijke ordening — daarvoor een oplossing wilden brengen. Die gewestplannen vertoonden van bij het ontwerp een aantal tekortkomingen, maar worden bovendien via een aantal (wettelijke) uitzonderingsregels en een verkeerd gebruik van de Bijzondere Plannen van Aanleg (de zogenaamde BPA's) systematisch uitgehold. Na een bondig overzicht van de verschillende soorten bescherming van de groene open ruimte (door gewestplannen, nationale wetten, regionale decreten en Europese richtlijnen), volgen we de actualiteit op de voet: de ontwikkeling van de Regionale Landschappen in Vlaanderen en van de Parcs Naturels in Wallonië, en de

uitbouw van een offensief gebiedsgericht beleid via de Groene Hoofdstructuur.

Daarna komen de problemen rond het werk van administraties (ontwateringen, ruilverkavelingen) aan bod en gaan we in op de belangrijke rol die de gemeente kan spelen in de toekenning van bouw- en verkavelingsvergunningen, of in de uitwerking van hun plannen van aanleg en van bijkomende verordeningen of subsidie-reglementen. Ook het Waals 'decreet van decentralisatie en participatie' en de Vlaamse milieu-convenant worden hier geschetst.

Uiteraard wordt er ook de nodige aandacht besteed aan de rol en de inspraakmogelijkheden van de burger, en aan de komst van de regionale plannen voor de (hopelijk nabije) toekomst: het Ruimtelijk Structuurplan voor Vlaanderen en het Plan Régional d'Aménagement du Territoire Wallon.

WWF's boodschap is duidelijk: het behoud van de biologische diversiteit, een spaarzaam gebruik van de bodem, en de bescherming (en indien nodig het herstel) van de landschappen, moeten deel uitmaken van de gevoerde ruimtelijke politiek. Ruimtelijke ordening ten dienste van een duurzame ontwikkeling dus. Anders zouden we wel eens kunnen ontaarden in de weinig trotse bewoners van één van de lelijkste landen ter wereld...

"Meer ruimte voor open ruimte" vormt het nummer 49 in de PANDA-reeks en is tegen 60 F te verkrijgen in de Wielewaalcentrale.

Paddenoverzet 1992

Bart Hellemans

De trek van 1992 begon ergens halfweg februari en kwam pas goed op gang eind februari en heel de maand maart. Uitschieters waren zeker 5 en 6 maart. Elke avond was er vrijwel een pad op liefdespad maar de trek bleef vrij wisselvallig verlopen.

Op sommige zachte avonden had men het gevoel dat er ongetwijfeld dieren zouden trekken, toch bleken er juist heel weinig padden in stemming te zijn. Eens te meer lijken natte avonden het meest geschikt. De regen schijnt te fungeren als een natuurlijke wekker waarbij de amfibieën een prikkelende stimulans krijgen om op vrijersvoeten te gaan.

Op bepaalde plaatsen bleek er een terugval te zijn van migrerende dieren terwijl anderen juist een vermeerdering noteerden. Vermoedelijk is de achteruitgang te wijten aan een ingrijpende verstoring van één van de leefbiotopen. Welke invloed deze drastische veranderingen gaan hebben op het paddenbestand zal dit voorjaar moeten blijken. Wetten maken om dieren te beschermen is heel goed, maar wat baten deze als het biotoop volledig om zeep mag worden geholpen?

Paddenoverzetters in Beerse hadden ook met minder prettige zaken af te rekenen. Hun infoborden (zie foto) kregen regelmatig het bezoek van een "posterverslaafde". De geheimzinnige met het breekmes kwam vakkundig de amfibieënposters uitsnijden op verschillende plaatsen waar de panelen stonden. Wie absoluut meer info wil over amfibieën en reptielen kan zich steeds wenden tot het HYLA-secretariaat en hoeft zich dus niet te vermommen als Jan Vandaal.

Gelukkig kwamen ook dit jaar enkele positieve zaken aan de orde:

- een overzetter uit Zonhoven kreeg ongeveer een 40-tal Heikikkers in zijn emmers op bezoek;
- de gemeente Puurs (Liezle) zou een permanente

overzet waarborgen doordat de padden een tunnel hebben gekregen;

- in Serskamp mochten Wielewalers de straat afsluiten van het gemeentebestuur. De overzetters kregen de toelating om zelf te beslissen wanneer dat opportuun was. Afsluiten is echter niet genoeg, vonden ze en dus werden er ook nog raapacties gehouden. Het aantal van 476 zal in wezen nog hoger liggen mede dankzij de afsluiting;
- in Hoboken werden uit kruipruimten van appartementen in aanbouw nog eens 387 salamanders, 34 Gewone padden en 16 Bruine kikkers gered door leden van de WHOP en HYLA. Deze getallen werden niet opgenomen in de overzet om het beeld niet te vervalsen, maar het is een aardige surplus en gered is gered;
- veel mensen zijn niet te beroerd om afsluitingen te plaatsen over ettelijke honderden meters. Dergelijke afsluitingen zijn trouwens het meest voorkomende redmiddel;
- en er is nog goed nieuws want...

de brochure "Een zetje voor een overzetje" is uitgekomen. Een 20 blz. tellend naslagwerkje met onder meer informatie over: tunnels, de resultaten van voorbije jaren, een woordje over kleine landschapselementen... en dit alles grappig geïllustreerd met tekeningen van R. Willockx.

De prijs van deze brochure is slechts 50 F + 30 F port. Wie een briefje van 100 F stuurt, naar het HYLA-secretariaat krijgt de HYLA logo sticker erbij. De brochure kan ook worden verkregen in de Wielewaalwinkel.

Tevens wil ik melden dat er op het HYLA-secretariaat gratis emmers kunnen bekomen worden. Gelieve wel eerst een seintje te geven wanneer je ze komt afhalen.

Opgelet: het adres van HYLA is voortaan ook hetzelfde adres als datgene waar men de paddenresultaten naar toe moest sturen, nl.

HYLA-secretariaat
p/a Bart Hellemans
Otterdreef 7
2980 HALLE-ZOERSEL
Tel. 03/384 33 56

Aan alle gemeentebesturen en overzetters die hebben meegeholpen aan het prachtig resultaat van 1992 wil ik namens de padden, kikkers en salamanders dank je wel zeggen.

AANTAL GEMEENTEN

ANTWERPEN:	7	OOST-VL.:	4
BRABANT:	7	WEST-VL.:	8
LIMBURG:	4	TOTAAL:	30

Vandalisme in Beerse

Foto: B. Hellemans

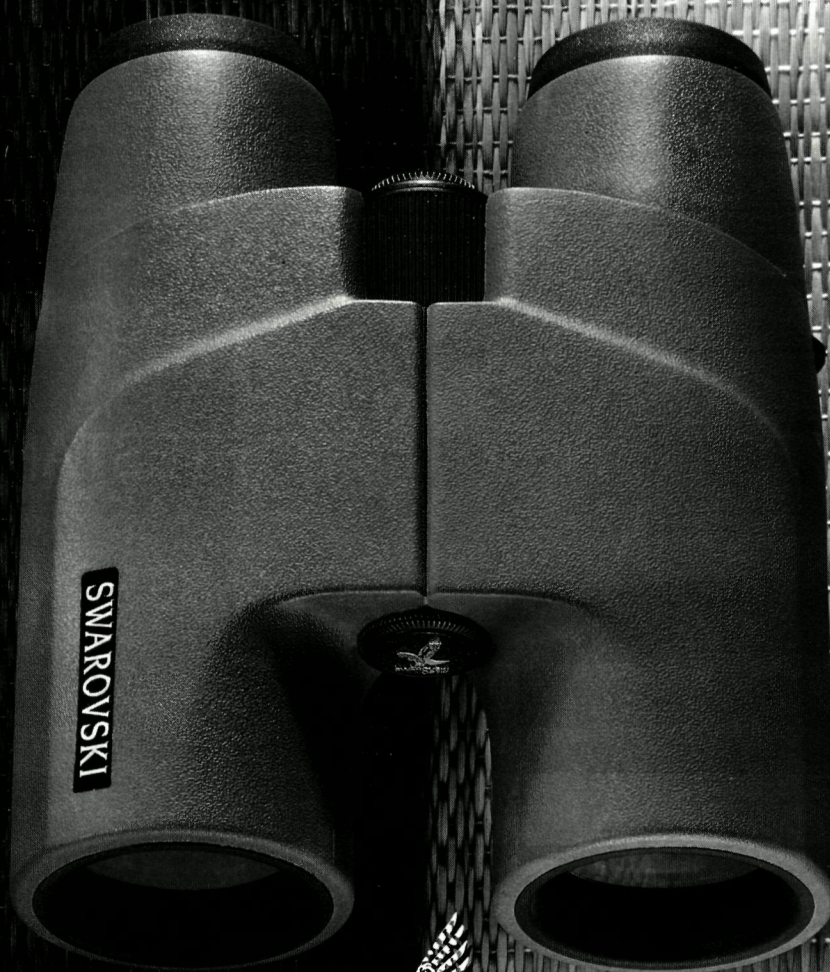
PADDENOVERZET 1992

OVERGEZET					SLACHTOFFER			
	<i>Gew. pad</i>	<i>Br. kikker</i>	<i>Gr. kikker</i>	<i>Salam. algem.</i>	<i>Gew. pad</i>	<i>Br. kikker</i>	<i>Gr. kikker</i>	<i>Salam. algem.</i>
PROVINCIE ANTWERPEN								
HOBOKEN								
— Polderstad	314	37	—	18	64	7	—	8
BLAASVELD								
— Broek en Fonteinstraat	2526	97	—	43	29	4	—	2
VORSELAAR								
— Heirbaan	343	21	—	3	1	—	—	—
— Heike	2396	—	—	—	125	—	—	—
's GRAVENWEZEL								
— St.-Jobsesteenweg	28	12	—	—	29	12	—	—
PUURS (LIEZELE)								
— Hof Ter Bollen	tunnel				70	—	—	—
ZANDHOVEN								
— Bisschoppenbos	454	6	—	1	33	—	—	—
BEERSE								
— Luysterborgh	354	32	—	12	90	13	—	5
— Oostmalseweg	18	51	—	167	—	5	—	5
— Oosteneinde	2	3	—	2	5	1	—	4
— Lillesedijk	14	1	—	—	49	—	—	—
PROVINCIE BRABANT								
TIELT-WINGE								
— Turfputvijvers	333	36	—	—	—	—	—	—
— Gempvijvers Winge	41	4	—	—	—	—	—	—
HUMBEEK								
— Voordestraat	240	66	—	103	26	2	—	3
GRIMBERGEN								
— Tangebeek	211	3	—	—	± 100	—	—	—
MOLENSTEDE								
— Klappijstraat (heen- en terugtrek)	607	7	—	1	85	1	—	—
TREMELO								
— Nieuwstraat (heen- en terugtrek)	1073	1	—	1	130	—	—	—
OVERIJSE								
— Abstraat	343	8	—	13	—	—	—	—
— Verbeek	430	2	—	1	—	—	—	—
— Zwanelaan	252	30	—	—	—	—	—	—
HOLSBEK								
— Daalputstraat	336	163	—	32	55	11	—	—
— Blauwmolenstraat	619	131	5	31	13	—	—	—
— Chartreuzenberg	213	—	—	—	60	—	—	—
— Berkendreef	1061	1	—	—	108	—	—	—

OVERGEZET					SLACHTOFFER			
	<i>Gew. pad</i>	<i>Br. kikker</i>	<i>Gr. kikker</i>	<i>Salam. alg.</i>	<i>Gew. pad</i>	<i>Br. kikker</i>	<i>Gr. kikker</i>	<i>Salam. alg.</i>
PROVINCIE LIMBURG								
HAMONT								
— De Bever	2640	42	—	—	109	—	—	—
ZONHOVEN								
— Ballewijerweg	396	366	50	55	6	—	—	—
— Molenschansweg	721	14	18	10	71	—	—	1
HEUSDEN-ZOLDER								
— Meylandtlaan	501	4	5	—	113	—	—	—
— Laambroekstraat	347	41	3	—	90	15	—	—
HASSELT								
— Borggravevijverstraat	1248	39	—	—	169	—	—	—
PROVINCIE OOST-VLAANDEREN								
SERSKAMP								
— Eedgoed	476	—	—	13	43	—	—	—
KRUISSHOUTEM-LOZERE								
— Kruishoutemse stwg.	563	—	—	—	21	—	—	—
MERELBEKE								
— Liedemeersweg	559	15	—	114	24	—	—	1
LOKEREN								
— Waasmunsterbaan	537	6	—	—	25	—	—	—
PROVINCIE WEST-VLAANDEREN								
BEERNEM (OEDELEM)								
— Ruweschuurstraat	69	—	—	—	27	—	—	1
DE HAAN								
— Zandpanne	48	4	—	—	18	—	—	—
— Vosseslag, Golfput	30	—	—	—	1	—	—	—
OOSTKAMP								
— Wilgenbroeklaan	209	—	—	71	33	—	—	17
— Legeweg	315	—	—	—	33	—	—	—
HERTSBERGE								
— Lemmersdreef	21	18	—	—	1	—	—	—
POPERINGE								
— Krombeekseweg	90	—	—	11	—	—	—	—
KEMMEL								
— Bergstraat	952	50	—	—	27	1	—	—
— Hoeve Traisnel	10	—	—	1	5	—	—	—
WESTOUTER								
— Sulferberg	33	—	—	—	23	—	—	—
— Ponderosa	716	2	—	7	38	3	—	—
TORHOUT								
— Bakvoordestraat	180	3	—	63	25	1	—	1
— Kershouwkwensstraat	23	80	—	6	—	—	—	—
— Slingerstraat	105	1	—	4	51	—	—	2
TOTALEN								
ANTWERPEN	6.449	260	—	246	495	42	—	24
BRABANT	5.759	452	5	269	577	14	—	3
LIMBURG	5.853	506	76	65	558	15	—	1
OOST-VLAANDEREN	2.135	21	—	127	113	—	—	1
WEST-VLAANDEREN	2.801	158	—	163	282	5	—	21
EINDTOTAAL	22.997	1.397	81	870	2.025	76	—	50

B I R D S

SLC 7x42, SLC 10x42

SWAROVSKI
OPTIK

VOOR MEER INFORMATIE:

N.V. TYROLIT BELGIUM, AFD. SWAROVSKI OPTIK, BOLLINCKXSTRAAT 43, 1070 BRUSSEL · TEL (02) 521 53 95 · FAX (02) 521 62 04

LEGATEN EN TESTAMENTAIRE BESCHIKKINGEN

In het verleden mocht onze vereniging reeds verschillende legaten ontvangen. Soms gaat het om natuurgebied, zoals het Nico de Boevéreservaat (zie zicht hierboven). Soms bestaat de nalatenschap uit boeken en tijdschriften over natuur en milieu. Andere leden laten ons dan weer een bedrag na dat integraal besteed wordt aan de aankoop van reservaten. Zo werden met de gelden van legaat Carolus Faes reeds terreinen aangekocht zoals Brakeleer, Laksheide en Winkelsbroek.

Leden die deze voorbeelden willen volgen, kunnen een tekst in die zin opstellen, naar onderstaand model. Dit moet wel in eigen handschrift gebeuren.

Ik, ondergetekende (naam, voornaam, adres)

verklaar hierbij aan de V.Z.W. De Wielewaal, Graatakker 11 te 2300 Turnhout, te legateren

(of) een bedrag van

(of) een roerend of onroerend goed omschreven als volgt

Plaats, datum

handtekening

Voor meer inlichtingen kunt u zich wenden tot het Wielewaal-secretariaat.